

Reines, Isaac Jacob (1991). Or Hadash al Tsiyon. Vilna : Bi-defus ha-almanah ve'ha-ahim Rom.

ריינעס, יצחק יעקב (תרס"ב). אור חדש על ציון
: כולל מאמרים ודרושים המפיצים אור בהיר על
הקשר הנצחי שבין ישראל לארצנו הק' ועל
תוצאותיו. ווילנא : דפוס האלמנה והאחים ראם.

הקדמה

גדולה, וועיין בספרי זה ש"ד פ"א כי יחס החיצוניות להפנימיות הוא כחם האמצעים להתכלית.

ההכרה שמכירים את אחד מגדולי ישראל ומגבוריו הרוחניים ע"י קריאת תולדתו, איננה יכולה להתחשב בשו"א להכרה פנימית. ההכרה הפנימית היא השגת דעותיו, הידיעה העמוקה במאמריו ובפרי רוחו בכלל, כי הכרת האדם איננה סובבת על ההכרה החיצונית, כי מה תתן ומה תוסף ההכרה החיצונית, ורק הכרה הפנימית שהיא להכיר ולדעת רגשותיו, דעותיו, מחשבותיו והלך רוחו, כי הם הם כל האדם, וההכרה הזאת יכולה להיות רק ע"י השגת עמק דעותיו, העמידה על דבריו ומאמריו והידיעה הברורה בכל השכלת רוחו.

כל מי שנותן לבו להתבונן אל כונת דברי איש מצוין, הנחשב בין הענקים מגבורי הרוח, ויגע ועמל הרבה עד שבא לתכלית כוונת דבריו, שע"ז יודע ומשיג דעותיו, רגשותיו, רעיונותיו ומחשבותיו עליו יש לומר, שמכירו בהכרה פנימית, ההכרה האמתית והנכונה והנחשבת למדרגה היותר עליונה.

כל אלה שעמלו עד כה להציג לפני העם את גדולי ישראל וחכמיו, מצויניו וגבוריו הרוחניים מהזרות קדומים ושלתכלית זאת ראו לכתוב על הספר תולדותיהם, לא הוציאו את המטרה האמתית ולא השיגו את התכלית הנרצת, כי בדברים כאלה אין שום אפשרות לפעול שיכירום בהכרה פנימית ובתמונה שלמה; ולעת כזאת שההכרה הזאת דרושה מאד, ועומדת בכל אושר האומה והצלחתה, הוא חסרון גדול לא יוכל להמנות.

גם בנוגע להכרת הספרות ישנו החסרון הזה, התקוה שהעם בכלל יכיר את ערך הספרות הדתית הוא רק ע"י הספרות האגדית והמדרשית, וכי להכיר את הספרות ההלכתית יש לקות רק מאיזה יחידים וזאת יכול להיות רק אם נצליח להביאם לזה, שיבינו כמו את הרעיונות הנשגבים והנעלים הצפונים במשלי חכמינו הגדולים האלה ובחידותיהם הנפלאות, להבין סתרי תעלומות חכמה רבה ועמוקה שנפלו לנו לנחלה מראשי גדולינו ומחוקקינו, אשר נשא אותם רוח אלהי ממרום לדבר במליצה חידות; אולם אחרי שמעטים הם לנו הבאורים שיתאימו עם המטרה הזאת וגם רבים הם שרחוקים בכלל מהספרות העתיקה הדתית, ע"כ הלא אין כל תקוה שיגיעו למדרגה זו להכיר את ערך הספרות בהכרה פנימית, ואחרי כי הכרת ערך העם הוא ע"י הכרת ערך האמתי של ספרותו, אי"כ הלא הוא ג"כ חסרון גדול.

הקדמה

למלאות שני החסרונות האלה ביחד, ראיתי להביא לכל רעיון ורעיון איזה מאמרים ממאחזול ולבארם בע"ה בבאור ישר בדברים המתקבלים על הלב, ויש שהבאורים הם עמוקים מאד, בניינים על יסודי ההגיון הישר, ותקותי חזקה, כי כל מי שיתבונן אליהם ישיג איזה השגה מערך הספרות הקדושה ולהגירה בהכרה פנימית ולהשיג עם זה גם ערך האנשים הקדושים בעלי המאמרים האלה, כי יחמו בלבם את קדש שלהבת יה ויאמרו ראינו אור, אור בהיר, אור צח ומצוחצח הורוע על שדמת ספרי ראשי גדולי חכמינו הקדושים מראשית ימי עולם.

רבינו הקדוש מהר"ל מפראג בספרו באר הגולה הרבה בכ"מ להפליג בשבח גדולת חכמינו ז"ל, ובהחכמה העמוקה האצורה במאמריהם, ובבאורו על מאמריו של ר"א ביבמות (דף סג) מ"ד זאת הפעם נדף ל"ז ד' ווארשא תקצ"ח], כותב בסוף באורו וז"ל: "ואלו ידעו להבין דבר זה על עמקו היו אומרים כי כל חכמי עובדי כוכבים ומולות לאפס ותהו נחשבו נגד הקל שבדבריהם". על הדברים האלה מצאו איזה מהמבקרים מקום להרחיב פה ולשון ולדבר גם מהתלות, ושאלו: מדוע באמת לא הפיין באורים כאלה להראות חכמת ישראל ושכל העמים יודו כי הם כאין וכאפס לעמת בני ישראל והיה מקדש שיש. והנה בנוגע לבאוריו בכלל ולבאורו זה בפרט, לדעת עד כמה יש לקות שמבאורים כאלה תתגלה חכמת חכמינו ז"ל אין לי פה עסק. יודעים אנו כי רבנו זה היה אחד מקדושי עליון ומחכמי הרזים היותר מצוינים בדורו, ורבים אומרים כי בכל דבריו הקדושים גלה טפח וכסה יותר מעשרת טפחים, ויש הרבה לעמול וליגע להשיג כונת דבריו, אמנם בנוף טענתם העוקצת ודוקרת כדוע לא השתדל לגלות מצפונייהם לפני העמים היא טענה נבערה מאד, כי לפעול שישגו את הבאורים, יש לראות מתחלה לקרבם אל הספרות ושידעו את המאמרים וירגישו את הפליאות ואח"כ יעמדו על האמת, ומי זה יכול לפעול כל אלה?

לא אכחד כי גם אנכי תמים דעים הנני עמו בזה, ואומר גלוי לכל, כי כל האסון שלנו הוא מה שאינם יודעים את ערך ספרותנו התלמודית והמדרשית, כי לוא ידעו הי' יודעים להוקיר ספרותנו והי' יודעים להוקיר גם העם שממנו יצאו כוכבים מזהירים כאלה.

מה נתאונן על העמים שאינם יודעים את ערך ספרותנו הדתית ומקילים בכבודה, הלא יש להודות על האמת המרה כלענה, כי יש גם הרבה מאחינו אשר לבשתנו ולחרפתנו מרשים להם לדבר תועה על התלמוד, כי

דורש לציון

ג) הלמוד הזה הוא למוד הגיוני וכל מי שחונן בשכל ישר יכול להבינו בנקל ודקדקב באמתתו.

בנוגע למשפטי התורה יש להבין זאת בנקל. כל משפטי התורה הם נשואים בנושאים גשמיים, אם קרה מקרה כזה וכזה בכמה או היא טרפה, הנה הבהמה הוא נושא גשמי, והתנאים המטריפים אותה הם ג"כ גשמיים ומוחשים, וכן נבלה וחלב וחמץ בפסח ודומיהם, וא"כ כל עוד שלא נחרד הישב להבין מעם המשפט, הלא יש לנו להביט רק על החיצוניות, והחיצוניות איננה מקבלת שום השתוות והתדמות; ואולם אחרי שנשיג את הטעם הלא נוכל לרמות או עוד נושאים לזה.

להבין את הדברים האלה יותר, אמרתי להעתיק פה מש"כ בענין זה בספרי "אורים גדולים" פ"ט שער הכללים כלל ז' ו"ל שם: "והנה כל נושא מוחשי מתחלק לשני חלקים ראשים: א) חיצוניותו היינו תארו ותמנתו. ב) פנימיותו היינו מושגיו הפנימים; החלק של חיצוניותו הוא חלק אחד, והחלק של פנימיותו מתחלק לכמה וכמה חלקים, כי בכל נושא ונושא יש כמה מושגים פנימים; וכפי שחלקתי את מושגי הנושאים והנמצאים בספרי מושגי הנמצאים (אשר מעט מזה נדפס בח"כ מספרי "חותם הכנית", מתחלק כל נושא מוחשי לכ"ב חלקים, אשר התואר והתמונה המתיחסים לחיצוניותו הוא חלק אחד, וכ"א חלקים יש ביחס פנימיותו, היינו במושגיו הפנימים, והחלקים האלה מתפרטים עוד לפרטים ומתענפים לענפים. והנה כל נושא מצד חיצוניותו הוא מתבודד ומתיוחד, ומצד פנימיותו הוא מתכלל ומתרבה; כי מצד תמונתו הוא אחד ואין שני לו (או שמינו אחד) וע"כ הוא מתבודד ומתיוחד מצד חיצוניותו, ומצד המושגים הפנימים יש כמה שיכולים להתדמות אליו, כי כל ענין התכללות והתרבות במשפטי התורה היא ענין העתקת המשפט, דהמשפט הזה יתקן גם בנושאים אחרים מצד ההתדמות, וא"כ מובן דזה יכול להיות רק בהתדמות פנימית, אבל בחיצוניות לא שייך התדמות, דאם הנושא ההוא יתדמה אל זה הנושא [שמוזכר לענין המשפט הזה] גם בחיצוניותו, א"כ אז הוי הוא בעצמו הנושא הזה שהוזכר פה, דכלל גדול הוא דכל ציור ומשל ודוגמא אף דשלמותה הוא היחס וההשתוות, בכ"ז הוא רק השתוות פנימית ולא השתוות חיצונית, דע"י ההשתוות החיצונית לא יהיה הציור עוד ציור, כי ישוב להיות למצוייר גופא, והמשל לנמשל, והדוגמא למדוגם, וכמו ד"מ: התורה כתבה כי יגח והיינו בקרן והוי כמו שכתבה התורה קרן, והנה קרן מצד פנימיותו סובל התכללות והתרבות, דבעת שנאמר דעקר יחס של קרן הוא משום שיש בו מושג של "כונתו להזיק" או איזה שארי מושגים המתעצמים בו, יש למצא גם בנושאים אחרים המושגים האלה, וא"כ הלא יתדמו אליו במשפטם, וכמו דבאמת אמרינו אשר נגיפה נשיכה רביצה בעיטה הוי בכלל קרן, אבל אם נימא דעקר יחס הקרן הוא מצד תמונתו החיצונית א"כ אין לרבות שום דבר רק שיהיה דומה לו גם בכל פרטי תמונתו החיצונית וא"כ אז הוי הדומה ג"כ קרן [וע' בספרי חו"ה פ"א ופ"ב משכ"ב] וא"כ מובן דכל דבר מצד חיצוניותו הוא מתבודד ומתיוחד, אבל מצד מושגיו הפנימים הוא מתכלל ומתרבה, דמצד מושגיו הפנימיים כולל בקרבו כל אלה שהם מתדמים אליו במושגיו" עכ"ל:

הדברים האלה מספיקים להסביר את הלמוד הזה, ולראות אמתתו בהלכה,

דורש לציון

כי בלא הבנת הטעם יש להעמיד את נושא המשפט על חיצוניותו והחיצוניות איננה מקבלת דוגמאות והשתוות, אבל אחרי העמידה על הטעם או מתיחס המשפט הזה לפנימיותו של הנושא והפנימיות מקבלת דוגמאות והשתוות; לוא הוי מתיחס המשפט של קרן לחיצוניותו, לא הוי מקבל שום דמיון ושיווי והיה נשאר בפרטיותו, אבל כשמתיחס המשפט לפנימיותו של קרן, באשר עמדו על הטעם וראו דעקר החיוב הוא מצד כונתו להזיק, יצא עי"ז קרן מפרטיותו ונעשה למשפט כללי, כי מקבל דמיונים ועו"ם ומדמים אליו גם "נגיפה נשיכה רביצה בעיטה".

בהיות שיסוד התורה המקובלת והמסורה הם הדמיונות והשווים וכש"א כל התורה כולה דמיוני כדמינן לה ובמ"ר פ' חקת עה"ק "וישלה ישראל" אמרו וז"ל כל ד"ת צריכין זה לזה שמה שוה נועל זה פותח: וכל הכליתן של המדות המקובלות הוא להורות דרכי הדמיונות והשווים, היינו לדעת באיזה אופנים יש להוציא הדמיונות והשווים ללמוד את הסתום מן המפורש, והמושג האמתי האצור בהדמיונות והשווים האלה הוא התהוות הפרטים לכללים, כי בלא הדמיונות והשווים היה כל משפט פרטי נשאר המיד בפרטיותו, ורק ע"י הדמיונות והשווים נעשים הפרטים לכללים כשנדע להשתמש בהמדות המקובלות איך לעשותם לכללים, וכל אלה יכולים להעשות רק אחרי השגת הטעם, כי לוא לא החליפו שיש בזה טעם מובני לא היה אפשר ללמוד שום דבר, אם כן איפוא הלא י"ל דהלמוד הזה אשר השגת הטעם פועלת לעשות את הפרטי לכללי הוא יסוד גדול בענין תושבע"פ.

ד) גם בהתפתחותן של כל החכמות וכתוצאותיהן הרבות והעשירות לוקח הלמוד הזה חלק בראש, כי רק על ידו באו למדרגותן הנשגבה הזאת.

מודעת זאת, כי החכמות ככלל וחכמת הטבע בפרט התרחבו ונסכו למעלה ראש, ואין קצה לתוצאותיהן הרבות ולהשגים הרבים והעצומים אשר עברו לרגלן על כלל המין האנושי, לשנותם תכלית שנוי במצבם המדיני המוסרי והחומרי; ארצות הרחוקות זו מזו כמה אלפים פרסאות תבאנה עתה זו עם זו בכרית המסחר כאלו היו קרובות ונראות ול"ז; אנשים הרחוקים זה מזה כמה אלפים פרסאות ידברו זה עם זה כאלו עמדו זה אצל זה; רבא רבבות אנשים גשאים כעל כנפי נשרים; אלפי מכונות חרשות המציאו אשר הביאו כנפיהן עושר וכבוד, כל אלה הן רק פרי הלמוד הזה, כי התחלת התפתחותן היתה עפ"י רוב ע"י העמידה על חיוניות פשוטים הנראים ונגלים בכל עת ובכל שעה ורבא רבבות בני אדם עובדים עליהם, רואים אותם, בכ"ז כל עוד שלא נמצא איש שישים לב עליהם להתבונן על אפ"ם להשיג סברתם וטעמם והוי כחדוש בלא טעם, נשארו בבדידותם ובפרטיותם, לא הולידו שום תולדה ולא הוציאו שום תוצאה, ורק כשנמצאו חכמי לב שהחלו להתבונן עליהם והשיגו טעם החיוון או ראו כי יש בזה כח טבעי והכח הזה הלא הוא אינו פרטי, ואז הלכו מחיל אל חיל להוליד מזה עוד תולדות ולהוציא עוד תוצאות.

נפילת איזה דבר גשמי לארץ איננה מהחיוניות הנפלאים. למראה עיני כל איש יבאו חיוניות כאלה למרבה בכל עת, ולא נמצא איש שישים לב לחקור על סבת הדבר ולבאר את סבת החיוון הזה, והיו כחדוש בלא טעם, ולואת לא יכול החיוון הזה להוציא איזה תולדה, עד שקם איש הרוח חכם לבב ה' נעוטאן ונתן

דורש לציון

ונתן לבו לחקור על סבת הדבר וראה, שזאת נעשה ע"י כח המושך של הארץ, והלך מחיל אל חיל להוציא מזה את חק הכוכב אשר אין קצה להתוצאותיו הרבות ולהידועות הרבות שנתגלו על ידי החוק הזה, והחכמים שבאו אחריו הלכו לאורו והצליח בידם להת חוק ונבול עי"ו לכל צבא השמים ולהבין עי"ו כל הליכותיהם ותנועותיהם, ואין קצה להחדשות והנצורות שגלו על ידי החוק הזה, שכל עקרו בא לרגלי ההגלות הסבה מחויון טבעי פשוט ורגיל.

אלפי אנשים רוחצים את בשרם באמבטאת של מים, ולא השכיל שום איש להתבונן מזה כי כל החמרים יוקלו במשקלם בעודם במים, עד שבא החכם הנודע ארכימדוס והוציא מזה למודים נשגבים וצלחה עי"ו בידו לברר כמה כסף עירב הצורף בהעטרה של זהב שנתן לו המלך לעשות כערו. ומי יכול להאר את ערך הלמודים שנתחדשו לרגלי הידיעה הזאת. מי לא ראה תנודת המטוטלה המתנודדת אנה ואנה, ולא עמד עי"ו שום איש להוציא מזה איזה למודים עד שבא החכם הנודע גליליי והוציא מהחיוון הזה למודים רבי הערך.

האגדה מספרת: כי כח הקיטור ופעולתו נתגלה ע"י חכם אחד, שהתבונן על החיוון הטבעי מתרוממות כסוי הקררה בעת רתיחת התבשיל שבקדירה, והבין מזה כי הקטור מרוכס את הכסוי; ומהידיעה הזאת הוצאות לכל החכמות והידיעות שנתחדשו בעניני הקטור ולכל אלפי המכונות הקיטוריות השונות שהמציאו חכמי לב.

הננו רואים, כי מחויונות רגילים ומצויים, תדירים ופשוטים הוציאו חכמי לב תוצאות רבות והביאו רב ברכה. כי כל עוד שלא התבוננו עליהם שום איש היו חויונות פרטים, אחרי כי כל חיוון היה כהלכה בלא טעמא, וכל משפט כל עוד שלא נתבאר טעמו הו בנדר החדוש, שאינו מוליד שום דבר ואין לו כל תוצאה; ואולם אחרי שעמדו עליהם והשיגו הטעם של כל חויוון וחיוון או ראו, כי ע"י כל חויוון יש להבין איזה ענין כללי, כי כל כח הוא ענין כללי שיש להשתמש בו בעוד כמה וכמה דברים,

בכללי יש להחליט, שכל החדשות שהעלו והמציאו הוא רק ע"י באורי חויונות הטבע. כל עוד שלא ידעו הבאור של החויוון לא היו יכולים להוציא שום תוצאה ולהוליד שום דבר, ומיד שהשיגו הטעם והיה בידם לבאר את סבת החיוון וטעמו, הוציאו הרבה תוצאות, כי אז נעשה כל חויוון פרטי לענין כללי, וכהחלטת הלמוד שהבאנו אשר רק הישגת הטעם פועלת לעשות את הפרטי לכללי.

ה) עתה נבא לבאר את הלמוד הב', אשר ההתבוננות החודרת וההסתכלות העמוקה פועלת להשיג הטעם האמתי.

דע כי הלמוד הזה אוצר בקרבו ארבעה משפטים היינו שני משפטים מחייבים ושני משפטים שוללים; המשפטים המחייבים הם באים בפירוש בהלמוד הזה והמשפטים השוללים יוצאים מהמשפטים המחייבים, כי מכל משפט מחייב יש להוציא גם משפט שולל, באופן השני משפטים השוללים יש לחשבם כ" תולדות היוצאות מהקדמות. ואלה הם שני המשפטים המחייבים: א) ההתבוננות פועלת על השגת הטעם [והוא משפט מחייב]. ב) ההתבוננות העמוקה פועלת על השגת הטעם האמתי, כי כשאמרנו ההתבוננות העמוקה פועלת על השגת הטעם האמתי.

דורש לציון

השגת הטעם האמתי הלא יש להבין, כי ההתבוננות השטחית יכולה לפעול להשיג איזה טעם, אבל לא טעם אמתי, מן משפט המחייב הראשון יש להוציא משפט שולל, אשר בלא התבוננות לא יושג שום טעם, כי אחרי שנאמר כי רק ע"י ההתבוננות יושג הטעם מוכן ממילא, כי בלא התבוננות לא יושג מאומה, ומן המשפט המחייב השני יש להוציא משפט שולל, אשר בלא התבוננות חודרת לא יושג הטעם האמתי ורק שישג איזה טעם שאיננו אמתי; או במלים אחרות, ההתבוננות השטחית יכולה לפעול להשיג טעם שאינו אמתי, כי רק ע"י ההתבוננות החודרת יושג הטעם האמתי.

הדברים האלה אם שהם פשוטים וקלים, בכ"ו באשר שהם רבי הערך ויש להם תוצאות רבות ונכבדות ראיתי לבררם באורך:

ו) במאמרי, "הכרת החושים והשגת השכל", ובמאמרי "העין והשכל" דברתי הרבה מההבדלים האיכותיים שיש בין פעולת החושים להשגת השכל, וכתבתי שם שבכ"ו יש בכמה דברים כוללים שהן משתוות ומתדמות זל"ו, והארכתי בנגדרי הדברים האלה.

בין הדברים שיש שוויון ביניהם חשבתי גם את הנאי היחס, שכמו שבפעולת החושים הוי הנאי היחס מתנאים הראשים, כן הוא גם בפעולת השכל בנוגע להשגתו את המושגים, וכאשר שהידיעה הזאת נוגעת לענינו זה שאנו עומדים בו פה, אמרתי לבארה פה ולהפיץ עליה אור בהיר.

כל הכרה דורשת יחס מקומי בין המכיר להמוכר, כי רק עד מרחק ידוע יכולה ההכרה לפעול. ויש בזה מדרגות מדרגות; יש מרחק גדול כזה שלא יכיר שם מאומה, ולא ידע גם אם יש שם איזה דבר, ויש מרחק כזה שמכיר מרחוק שיש שם איזה דבר ורק שאיננו מכיר את הדבר כמו שהוא.

ברוך כלל יש לדעת כי היחס בין המכיר עם הנושא המוכר, יש להיות יחס ההתקרבות, וכמותה של ההתקרבות תליה באיכותו של הנושא, כל נושא ונושא כפי איכותו, ויש גם שהעתיים והזמנים גורמים לתנאי ההתקרבות הדרושה להכרה הכרורה [ובס' או"ש שער ו' דברתי מזה]. ויש גם נושאים כאלה שהכרהם דורשת יחס ההתאחדות וההתלכדות, כי רק אחרי שיתאחדו ויהלכדו שניהם המכיר עם הנושא המוכר, כי יאחוס בידו או יגיע להכרה האמתית, וכל עוד שלא יתיחסו ביחס הזה לא יבא לידי הכרה אמיתית. וכמו שמודעת דבלילי חורף בעת שהשלג נוצץ יש שמועים לחשוב על אילן שהוא מכוסה בפתותי שלג שהוא אדם חי, וכן להפך על אדם חי המכוסה ברסיסי שלג ובפתותי קרח יש שמועים לחשוב שהוא אילן או עמוד, ויש לפרקים שהטעות הזאת התברר לו בך בעת שיאחזנו בידו את האילן או את האדם.

ביחוד מהחשובות התמונות להנושאים שלהכרהם האמתית דרוש יחס ההתלכדות וההתאחדות, כי כל מי שמצייר איוו תמונה יש לו לראות שהתמונה תהיה מדויקה עד שתהיה דומה להמצוייר, ובעת שמצייר תמונה איוו עוף או איוו אדם או יש לו לראות שהתמונה תוכל להטעות כל כך את הרואים עד שיחשבו שרואים את המצוייר נופא, את העוף או את האיש ההוא. ויש תמונות נפלאות כאלה שהן כ"כ מדויקות ומקוננות עד שא"א בשו"א להכיר כי הוא רק תמונה מצויירה ויחשוב כי רואה את המצוייר החי, וגם הקירוב היותר אפשרי לא יועיל להכיר **בית** (אור חדש)

והצגתם פה בראש ספרי בתור מכוא לספרי זה, כי אמנם כן הוא יחס שני הלמודים האלה לעצם ספרי הוא, כיחם המכוא והשער לעצם המרקלון, כי הם הם הניעוני לשום לב על המחזה המאודי הזה, ולהתבונן היטב על מוצאה של התנועה הנפלאה הזאת, אשר בכל אופן היא חזיון נפלא המרעיש את הלב ואשר אין דוגמתו בכל קורות ימי גלותנו, והם הם הניעוני לבלי לחום על עמלי ויגיעי ולהעמיק עיוני בשער כזה שענין רב הערך כמוהו דורש. כי בשומי אל לבי, כי כל חזיון פרטי מחזיונות הטבע נעשה לכללי עי"ז שחכמי לב נתנו את לבם להתבונן אליו, כי נתנית לב על כל חזיון פרטי עמדה להם לראות, כי הוא כח טבעי ואז ידעו והבינו שיש להשתמש בהכח הזה בעיד כמה דברים, כי כל כח טבעי הוא כללי, ועי"ז הביאו ברכה רבה בעולם, ואין קצה להתועלויות הרבות שיצאו מהתבוננויות כאלה, ולזאת שערתי מראש, כי בנתנית לב על החזיון הזה, יתגלה לנו כח טבעי לאומי; ואם כל התגלות של כח טבעי חדש מביאה ברכה רבה, הלא התגלות כח לאומי הביא בל"ם ברכה רוחנית, אם אך נהבונן איך להשתמש בהכח הזה. כי הכחות הלאומיים הם הם העצמיות של כל לאום ולאום, וערך של כל אומה הוא כפי ערך כחותיה הלאומיים. כל אומה שעשירה ביותר בכחותיה הלאומיים ערכה יותר רב וכבודה יותר גדול בלאומים, כי עתידות טובות נשקפות לה תמיד. כי מודעת זאת, אשר יש כמה אומות שנתעלו מעלה מעלה רק עי" כחותיהן הלאומיים המצויינים, ועי"כ התגלות כח לאומי חדש יש לה ערך רב, כי יכול להיות שהכח הזה יביא להאומה אושר רב. וכאמת יש כמה אומות שהמצויינים שבכל אחת מהן מקדושים עתוהיהם לעמוד על כחותיה הפרטיים והמצויינים שבהם מצטיינת האומה, למען לגלות הכחות האלה בקהל רב, כי יודעים הם להעריך ערך של כל כח לאומי וכי כל כח וכח לאומי מגדיל אושר ומרבה את כבודה. ולזאת שערתי מראש כי העמידה על החזיון הזה והשגת המעם, יכולות להביא לנו רב ברכה, אחרי שהגלינה בלא ספק איזה כח לאומי חדש; והתגלות כזאת היא מהדברים העומדים ברזום של עולם הלאומי, כי אין לך כל כח וכח לאומי שאין לו מקום ושאין לו יכול בעת מן העתים להביא אושר וברכה להאומה בעת שהרע להשתמש בו.

אם כל אומה ואומה נוהגת לבה לעמוד על כחותיה המצויינים והמיוחדים אליה ומרגשת כמו חוב עצום להתבונן עי"ז ומוקירה מאד התגלות של כל כח וכח, שיכולה להתפאר בו להראות לכל כי זה כחה המיוחד רק לה — כמה הוא זה החוב העצום המוטל עלינו לתפש ולברוק בחורין ובסדקין הכחות המצויינים שנצטיינו אנחנו בהם, ואם בא לירינו ענין כזה שיש לקות להוציא ממנו התגלות של כח חדש לאומי, כמה יש לנו להרגיש כי אין אנו בני חורין להפטר משימת לב על זה, כי, אם בכל אומה ואומה מועילה התגלות איזה כח חדש להגדיל כבודה ולהרבות הפארתה, הלא אצלנו בני העם הנדרף המוכה והמעונה עומד הכבוד הלאומי בכל קיומנו, וכל התגלות כח חדש יכולה לפעול הרבה על קיומנו ונצחיותנו.

לבלי יתראו הדברים האלה כדברי הפלגה והגזמה, ראיתי להפיץ אור בהיר על הדברים האלה ואז או יראו כלם אמיתת הדברים האלה.

דע כי במאמרי פעולת הבחירה על כחות האדם הראיתי, כי בחירת האדם איננה נוהגת רק בנוגע ליראת שמים כמו שרבים וכן שלמים חושבים, כי אם כל כחות האדם עומדים תחת גדרו הבחירה, כי בחירה היא הפך מהכרח וחוב

והחוב, מידעת זאת כי יש שני מיני פעולות: פעולות החובות ופעולות רצוניות וכמש"כ בראש ספרי נש"ד. "כל הפעולות הנעשות בתבל מהחלקות לשני חלקים כוללים וראשים: א) פעולה חוביית כפעולה הצמחים והדוממים, כמו הצמיחה מהצומח וההארה מנר הדולק והחום מהאש, שהפעולות האלה נעשות בחוב מיד פעולם וכמו שמחויבים להעשות, כי גם שלא מרצון פועלים נפעלים. ב) פעולות רצוניות, ככל פעולות בע"ח והמדרבים שהם בעלי רצון ומתנועעים ופועלים ברצון, עכ"ל. ולפי"ז יש להבין כי כל פעולה חוביית אינה עומדת תחת בחירת הפועל אחרי שהיא נעשית בחוב ובהכרח; ואולם כל פעולה רצונית היא גם בחיריית, ולזאת כל כח וכח מכותה האדם שפעולתו על האדם איננה בחוב ותלוי רק ברצונו, שכל מה שהוא רוצה יותר בהנושא הזה שדורש השתמשותו בכחו זה פועל עליו כח זה ביותר, יש לומר שהוא בחירי, אחרי שפעולתו עליו תלוי רק ברצונו, כי אם יבחר להשתמש בכח זה או יפעל עליו ואם לאו לא יפעל.

והנה שם דברתי מכל הכחות המצויינים שבאדם, והבאתי איך שכולם עומדים תחת גדר של בחירת האדם, וביחוד דברתי מהשלשה כחות שהם מחלקי עצמי האדם היותר ניכרים והיותר חשובים והוא הנפש והגוף והרכוש [והם הם שלשת מיני השלמות שהבאתי בהקדמתי לספרי אשה"י, שלמות הנפש ושלמות הגוף ושלמות הקנין] והכחות המתחסים להם. והנה בניגע להנפש יש כבר לציד מושג נכון מהדברים שדברתי בזה בספרי אורה ושמחה שער ששי, בניגע לפעולת השכל על האדם, כי שם בארתי הפעולה השכל תלויה ועומדת ברצון האדם כל מה שנותן לבו יותר להבין המושג מעמיק יותר בשכלו ויבין את המושג יותר, וביחוד הארכתי שם לבאר כי השכל עומד תחת גדר ההתפתחות, וממילא מובן כי הוא עומד תחת גדר הבחירה, כי כל כח שפועל בחוב איננו עומד תחת גדר ההתפתחות, ויש כזה עוד לבאר; ואולם פה אינני רוצה לדבר מכל הכחות, כי יארכו הדברים מאד, וראיתי לדבר פה רק מכה אחד המתייחס לכחות הגוף כי הוא נוגע לענינו פה.

יש לרעת כי הכח הניפני, אם כפי ההשקפה השמחית נראה שאין לו דבר עם הרגש והרצון ומה גם שאיננו עומד תחת ההתפתחות, בכ"ז כשנתבונן היטב נראה כי הוא עומד תחת הרגש והרצון והוא ג"כ מהכחות המתפתחים.

המלחמה דורשת כח גופני, וגבורה גשמית, וככ"ז יודעים אנחנו, כי בכל מלחמה משתדלים להפיץ בין הלוחמים שירי גבורים, שירי עם, שירים האוצרים בקרבם ספורי נפלאות מהגבורים שהראו גבורות ונפלאות על שדה קרב ואיך שהשאיירו להם שם עולם, והמעוררים גם את האהבה לארץ מולדתם ולעמם ועיד כדומה, וכל אלה עשויים להלהיב את רוח הלוחמים לעורר את הרגש בקרבם, באשר שיוודעים כי עי"ז יתפתחו כחותיהם הגופניים ויהיו בידם לעשות חיל במלחמה. וידוע בקירות הימים, כי מלך אחד היו חולה במחלה מסוכנת אשר הצעירותו לבאר שחת וכאשר הודיעוהו כי מלך אחד בא עם כל חילו לקחת ממלחתו ממנו ויתרגש כל כך מהשמועה הזאת עד שקם ממטתו ופקד בעצמו אנשי חילו וערך כל מערכות המלחמה עד שגבר על אויביו ונצחם ואז שקטו ודממו כל רגשי התפעלות וסערת לבבו ומת אחרי רגעים אחדים, וספורים כאלה יש למרבה אשר כל סופרי קורות הימים מאמתים אומה, כי ההתעוררות העצומה

ג) הדברים האלה אמורים גם ביחס הקנינים הנחמודים, נכסי דינדי. ונוי לא ידע את חזק הקשר שיש בין הבעלים לנכסיו דלא נידי וקנינו הקבועים, יחר הרבה מאלד מקשר הבעלים לנכסים דינדי, שיש כמה וכמה סבות היכולות להפרידם מבעליהם, כמו גנבה, גולה, אבדה, ודומיהן. אהמו רואים בטבע שיש קשר חזין וחזק בין הבעלים לנכסיו הקרקעיים, ויש אנשים שבחרים לסבול כל יד עמל ותלאה ולהסר את נפשם מטובה ורק לצלי להפרד מנכסיו הקרקעיים. [וכן אמרו חז"ל בזה"כ (פ' בהר ריש פ"ה) בנין שאין אדם רשאי למכור את שדהו בו עיי"ה].

נצ"ר נח בדמיונו, כי איש אחד רואה את קניניו הקבועים בידי איש אחר האהב אותו מאלמוהו בגל ועשק או במרמה ואונאה, והוא עושה גם כאלם העושה בחזק שלו, הלא אז ידאב לבו ונפשו עליו האבל, ויעיר כל כחו ולבבו להשיב את קניניו אלה לרשותו, ואם נכסיו אלה ירשה הם לו מאבותיו אשר שלטו עליהם מדור דור והוקירו מאלד, גם חסרו לפעמים נפשם מטובה בגללם, הלא אז לא יהיה קלה לדאבון לבו על האבדה היקרה הזאת שאבד לו, ולא יהיה קלה גם לעמלו שיעמול להשיבה אליו, ואם ידע עוד כי לפנים בימי אבותיו הראשונים היו אנשים רעים שקלחו קנאה גדולה בהם בגלל הקנינים האלה וחבלו תמיד מנזמות רשע להוליאם מרשותם, ואך המה, אבותיו הראשונים חגרו כחם לשמור מכל משמר את קניניהם אלה לכל יפלו ביד שונאיהם ומקנאיהם, ומסרו גם נפשם עליהם, ועתה היו הקנינים האלה למשסה בידי אנשי חמס ואין אומר השב, הלא אז תליקוהו רוח יגונו על אחת שבע, וישנם נבזר מתניו ללחם על קניניו אלה כמו על נפשו, וישתמש בכל האמצעים שהמלא ידו להשיב את קניניו הנזולים מידו והיקרים לו כנפשו—ואם אנו רואים כי נרפה הוא האיש הזה ולא יעשה מאומה למען השבת אבדתו זאת, אז אמת היא, כי היתה בו יד הזמן לישעו על דרכי השכחה ולהסית את דעתו מזה והוא לא חלי ולא מרגיש עוד בצבדן נכסיו ושלטת הזרים בהם.

ד) האמונה ביציאת ישראל לארצו נובעת מהאמונה בקשר שיש בין ישראל לארצו ובהבטחה שהבטיח הקב"ה לאבות"ה להגחיל את הארץ לזרעו — האמונה הזאת מולידה היא רגש של קשר חזק בין ישראל לארצו, וכל איש יהודי שיישב אל לבבו ויזכר את כל אשר עבר על אבותיו בארץ הזאת, ואיך מסרו את נפשם ושפכו דמם כמים עליה, האיש הזה הלא נפשו גהלים תלהט ולבו יבער כמו אש, ישחוק ויכסף תמיד להקט אהלו בארץ קדשו זאת, ויחיה עין נחמץ לצלי קץ כשיגיע למוחו אדיר כל חפלו זה, אך האיש אשר רמוק לבו מנחם הזה אמת היא, כי הוצר הקשר שבינו לארצו וכל רוח רגש אהבה אליה אין עוד בקרבו; כי הגה כל מה שמחיו בנכסים הפרטים, נחלת אבות, מוכל לחזות גם בארץ הזאת, כי מלבד רגש קשר הירושה הלאומית אינו קטן וחלש מקשר הירושה הפרטית, כי עוד נהפך הוא, כי חזק הוא ממונו על אחת שבע, וכל מי שלא נכבה בלבו שביב אש הרגש הזה בהכרח שישתדל בדבר הזה יחר הרבה מאלד מאשר בנכסיו הפרטים ירושה אבותיו.

יש כמה מאמרי חז"ל הנראים כחמיהים בזה שמפליגים מאלד בשכר ומעלה איזה מלוא, ובעונש וגנות איזה עברה, כמו המאמר בל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי ג"ע, כל העונה אמן יהש"ר סברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו (שבת קי"ט ע"ב) או כל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עובד עבו"ם (ב"ב י' ע"א)— ורבים מתפללים ע"ז ומחזרים לדעת כמה במה כחה של מלוא זו גדול כ"כ לחסד, וכמה גדול

גדול כ"כ כח עברה זו — לשבט? ואמנם כן, לו הביטו על המלוא הזאת או על העברה מאלד הפעולה הפרטית וההשקפה עליהן היתה רק השקפה פרטית, כי אז לא היה בלחמ מקום להפגות כאלה; ואולם הם חזו ודמו כל מעשה וכל פעולה לפי הרגש היכול להתיחס להפעולה, ומאלד הרגש הזה מתעלה בלחמ למעלה ראש ערכה וערך פועלה, כי הגה מודעת זאת, שיש מעשים מוצים מוסריים, כמו כל מי"ע, ויש פעולות רעות מוסריות, ויש לדעת כי כל פעולה ופעולה בהשקף על עצמותה הפעולה היא רק פעולה יחידה ובודדה, ובזדה שכר הטועד מראש לפי ערכה, ואולם אם היא נעשית ברגש עז וחזק מאלד, אז היא מראה בזה עין בעין את מעלה האדם ושלמות נפשו, ויש שמעמידה על גפי מרומי המעלה ובשורה העליונה, כי הרגש והמחשבה הם אבות כל המפעלים הטובים והאיש אשר לב רגש לו עלול לעשות טוב וחסד כל הימים.

יש שני אפסים יעשו פעולה אחת, אחד מהם תהיה פעולתו רק פרטית ופעולה השני כללית. למשל אחד נוהן לדקה לעני מובקש עזרתו, ומצלי חשב הרבה, יען יודע הוא כי מלוא וחובה היא לעשות טוב ולרדף דק, הפעולה הזאת היא אמונם פעולה מוסרית ויש שכר לה, אבל פרטית היא ואינה מעויה עוד על הפגנת שלמותו של האדם הזה ושהוא הוגה דעות וחושב מחשבות נעלות ולבו עז לכל דבר טוב ומוטיל; ואולם מי שעושה דקה מאלד הרגש הוא מרגיש את חובתו לדקה ומכיר את רוח ערך כל אדם, ועוד רגשות מוטילים הנעוררים ומניעים לנתינת דקה (בספרי אשה"ה מער ד' פ"ד הארכתו בזה). האיש הזה מעשה דקתו יעיד על הפגנת שלמותו ויחרון מעלות נפשו ועלול הוא לכל דבר טוב ומוטיל, וכן הוא גם בעיני עבדות, כל עברה מאלד פעולה היא פרטית, וכללית היא רק מאלד הרגש אשר אז תעיד על השמחה פועלה בכלל. הרבה הרבה יש לדבר בזה, אך אין פה המקום לזה, ואחשב כי גם הדברים המעטים האלה יתנו מושג נאמן ונההבדל הזה בין פעולה צלי רגש לפעולה הנעשית ברגש.

ה) זבין לדין כי יש שפעולה יחידה ובודדת תערך בערך גדול מאלד הרגש, וחז"ל כשדברו על חודות כל פעולה דברו רק על הפעולה הנעשית ברגש, ועפי"ז יאירו לנו דבריהם ז"ל: הן בעלם הדמיון של יא"י לשרש האמונה והן בהמבטח של המלה דומה שהיה לפלא בעיניו. המבטח דומה שכפי המורגל הוגה על דבר שיש בו שמי מכפי שהוא מראה לכפי שהוא במציאות, יש לדעת כי בלחמ משתמש המבטח הזה על שמי אופנים. אז על שמי לחמי שיש במשחל ממה שנתראה לעיניו לכפי מה שהוא בלחמ (ב) על כחה של איזה הוכחה שהוכיחה איזה דבר, וההוכחה ברורה כ"כ עד שיש לדמות ולחשב כאלו הדבר המוגה הוא במציאות בעת שבלחמ אינו, והמשל בזה אם איש נודע לעני ואציון השיג בשאלה או במהנה בגד שמחיו עולה לך עולם אשר רק בכה עשיר גדול להוליא הון יקר כזה על בגד ללבס, הגה בעת שילך האיש הזה בחולות קריה לבוש בגד כזה יאמרו כי הוא דומה לעשיר, הכונה בזה, כי מאלד בגדו זה יש מקום לחשב שהוא עשיר בעת שבלחמ הוא דל חלכה, והוא כמו שיאמרו עליו שהוא עשיר מדומה, וכמו שיאמרו על איזה כלי שנראית שעשויה מכסף טבור ובלחמ הוא רק כסף מדומה; ובאופן זה ישחמם המבטח דומה על השמי האמתי שיש בין המראה החילוני למוציאות האמתיות, ואמנם העשיר שילבס בגד יקר עד שכל הרואה אותו יבין כי הון ועושר בביתו, יש גם כן מקום לומר שבעת שהוא הולך בבגדו זה דומה כאלו יאמר ראו כי עשיר גדול הגי, והוא יען שכפי ההוה והמציאות רק איש עשיר ילבס

אח"כ לכך צריך אדם לסמוך גאולה לתפלה כשם שהם הסמיכו שירה אחרי האמנה והקריעה, כי ע"י מהצנרת ההתנגשות הדרושה מאל לתפלה, וז"ל וכשם שהם טהרו לבם ואמרו שירה שכ"כ ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ואח"כ אז ישיר, כך צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל כי התפלה עקרה ושקטה היא ג"כ מעין שירה, והורו צוה למוד גדול, שיש לדעת, שהדברים היותר עקרים בתפלה הוא טהרת הלב והזכרנות הנפש עם התנגשות עולמה, וכש"ל צברכותם (דף ה' ע"א) לעולם יכנס אדם שני פתחים ואח"כ יתפלל, הכונה צוה היא בל"ס להורות שלא ע"י פתיחת האזניים המיומנים, הפה והשפתים לבד יש ללכת ידי מוצת התפלה, רק שהעקר הוא לפתח עוד פתח לעומת פתחי הלב והרגש, ועו"ל שני פתחים ס"ד, אלא שעור שני פתחים, כי רמז הוא, שיזכור שיש לו לפתח שני מיני פתחים, פתחי האזניים המיומנים, הפה והשפתים, ופתח האזניים הפנימיים, מהלב והרגש וכל כחות הנפש. ובמ"ל פ' הבא אמרו את הרעיון הזה בדברים יותר ברורים וז"ל וכל כחות הנפש. ובמ"ל פ' הבא אמרו את הרעיון הזה בדברים יותר ברורים וז"ל וכל כחות הנפש. ובמ"ל פ' הבא אמרו את הרעיון הזה בדברים יותר ברורים וז"ל וכל כחות הנפש.

ו) ובספרי תורת ה' המימיה צפ' בראשית עה"ק וכל שיהי השדה טרם יהיה בארץ הבחתי מלמדם ז"ל בחולין (דף ס' ע"ב) על הקרא הוא וז"ל רב אמי רמי כתיב ותוצא הארץ דשא בתלת בשבתא, וכתיב וכל שיהי השדה טרם יהיה בארץ במועלי שבתא, מלבד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, והארכתו שם בצלור המל' הזה ופה אעתיק רק תוכן הדברים כפי הדרוש לעינינו:

מודעת זאת, שהאדם הוא הניזון הכללי מכל העולם, כי צו כלולים כל כחות הגמולאים, ועוד צפי הקדמונים היה שגור הפחגס, אשר כל הבריאה עולה עם האדם ויורדת עמו, בעליהו יתעלו מולט ובירידתו ירדו כולם, כי שלמות כל הבריאה תלויה בשלמות האדם, וכל עוד לא הגיע האדם לשלמותו ויש צו מוגרעות יש לעומתו מוגרעות גדולות ועלמות בכל הבריאה כולה, ובספרי מו"ח ח"א צפ"א הארכתו צוה, וביחוד יש לשים עין לדברי שם בהערתו, כי נכבדות מודבר שם, וגם בספרי חו"ש כחבתי הרבה ע"ז.

גם יש לדעת, כי יסוד השלמות הוא, ההתפתחות, כי בזה י"ל דכולם שלמים ומעולים, ואין בין האיש השלם בתכלית השלמות להאיש השלם בתכלית השלמות, כ"א ערך ההתפתחות, כי האיש השלם פעל ועשה כל הדרוש להתפתחותו וע"ז הוליה כחות נפש מוכח אל הפועל, והאיש השלם הנבצר מודעת לא השתדל צוה וגשאלו כל כוחותו טבועים ושקועים בחבו, בצופן אשר האושר הנפשי והמוסרי של כל בני האדם תלוי רק בשעור ההתפתחות, וערך ההתפתחות של כל דור ודור יש לראות מההנהגה הכללית של בני הדור, אם מוסרית ורוחנית היא, אזה היא כי התפתחות הדור הואו לעדה לעדי און בדרך השלמות, ואם פרועה הוא לשמנה, יש מזה לדעת כי התפתחות הדור הזה פגרה מולכת בדרך השלמות, ויסוד ההתפתחות הוא רק קיום התורה והמוטה אשר

אשר צוה כלולים כל יסודי המוסר והאושר הנפשי, ולהפך, ההסרה והנטייה מדרך התורה הוא יסוד ההנהגה הפרועה והגשמונית, כי על ידי זה יצולו לכל המדות הנשחתות והפרועות.

סוף דבר, מדרגת התקשרות אנשי הדור להקב"ה ולחורו ולמלותיו הוא הוא קנה המדה למוד צוה את ערך התפתחותם, כי השלמות האמתית תלויה רק בהתפתחות, היינו בהיזאה מוכח אל הפועל.

לא רק שלמות האדם לבדה תלויה בהתפתחות, כי גם שלמות כל הבריאה תלויה ועומדת בה, כי שלמות הבריאה היא הולאת הכחות שבדרך אל הפועל, כי כל הבריאה היא להכלית האדם, וכש"ל צבראשית רצה ריש פי"ג עה"ק וכל שיהי השדה כל האילנות כאלו משיחין אלו עם אלו כל האילנות כאלו משיחין עם הבריות הכליות זו להטות את האדם אז יש להמליך שהיא מנגעת עו"ז לשלמותה, ואחרי שהנהגה הולאת שהיא מהנהגה את האדם היא רק צעת שחוליה כל מה שיש בזהה אל הפועל, והיזאה הולאת היא היא ההתפתחות הלא יש להחליט דכל שלמותה של הבריאה תלויה בהתפתחות צעת שהיא הולכת ומהתפתח אז י"ל דהגיעה לשלמותה, וצעת שאינה מתפתחה י"ל דלא הגיעה לשלמותה.

ז) עפ"י יצן מה שמלני שמוצד העושים הפרטים העושים להעזרים על חוקי תורת ה' יש גם כמו עונש כללי, והוא כי הארץ לא תזן יצולה, ואינו מוכן יחס עונש הכללי הזה לעומת ההסרה מדרך ה'. וכבר כחבתי ע"ד זה בספרי שערי או"ש שער ג' פ"ד אות ה', ח"ל: בעניני העושים של ההנהגה האלוהית יש חוק ההקבלה, שהעונש יהיה מוכן לעומת העברה שבעבורה נענש, והוא הוא החוק המודע צעס מדה כנגד מדה, עכ"ל. ואולם לדברינו הג"ל נראה שגם בעונש הכללי הזה יש חוק ההקבלה, כי אחרי שמלכ הבריאה בכללה והשלמותה תלויה כפי מלכ האדם בהשלמותו, ושלמותו היא היא התפתחותו, וכלל השמחה יש מעין שלילת ההתפתחות, כי כל השמחה האדם טבעת מעלית כחיותו הנפשית מהתפתח ושקיעה בפנימיותו, וע"כ צעת שהאדם יעלר צעד כחיותו מלהתפתח וללאת אל הפועל נעלרת גם הבריאה מלהוליה את כחיותה. ובאמת יש צעין הזה התעוררת עולמה, של כל מי שישקוף צו בעינים בהירות יראה מה גדול כח ההתפתחות, כי רק צעת שהבריאה מתפתחת ומוליה את יצולה אל הפועל, אז רק אז יראה כל לאלוהי חיים, ואם חניט כחיותה ולא תוליה לאור אז פני כולם יקבלו פארוז ולפנים הם אלי כל אסון, וח"כ יש מזה להבין מה גדול ערך ההתפתחות האדם, אחרי שערבה לעומת ההתפתחות הבריאה בכללה.

אמנם זה צרור, דהתפתחות הבריאה נערכת לעומת התפתחות האדם וצומן שהאדם אינו מוליה את התפתחותו אל הפועל גם הארץ לא תפתח ולא תזן את חו"ש יצולה; ויש עוד להראות כי העערכה של שתי ההתפתחות האלה (של הבריאה ושל האדם) הן יותר מדויקות, דצטנע להתפתחות האדם יבוליה להיות שני מיני מכלולים: א) העדר ההתפתחות, שאינו משתדל כלל להוליה את כוחותיו אל הפועל, ושאלו סטטים וטמונים בקיצו. ב) התפתחות נשחתה, והיא, התפתחותה שלא לפי דרך התורה והמלוה ורק עפ"י דעות כוזבות; ולעומת זה יש גם צבריה בכלל ובאדמה צפרט שני מיני מכלולים אלה, א) העדר ההתפתחות, והוא העדר המימיה מכל וכל. ב) התפתחות נשחתה שמעלה קוליס וצרקנים, שאינם מועילים לאדם כ"א לפריי חיות, וגם

וגם המעט שחולץ יחלל הארצה, ולזאת יש לדעת, כי כשם שההתפתחות צבירה
 דורשת שני תנאים: א) עצם ההתפתחות, היינו שהתפתח והוליד יבולה, וכל אשר
 ישנו בנחה חולץ אל הפועל. ב) התפתחות הראויה, שמה שחולץ יהיה לתועלת
 בני האדם ולא בעד פריי חיות. כן הוא גם בענין שלמות האדם, יש לו לפתח כוחותיו
 ולהולידם אל הפועל, וההתפתחות לריכה להיות בחופן הראוי, ע"פ דרכי התורה והמנוח,
 ושתי ההתפתחות האלה, של הבריאה ושל האדם נערכים בכל מכלל, בערך אחד,
 שזה מכלל האדמים. ולא דמוק לומר שזה כיון הנביא יואל, שאחרי שהבטיח, כי ההתפתחות
 הכללית תהיה טובה ורלויה ומכוננת אל המצוה, כי תהיה ההתפתחות בכלל, כי השמים
 לא יעלזו עוד, וגם שהיה בחופן שהביא תועלת להאדם ולא לכל מיני המשחיתים,
 הארצה הילק והחסיל ודומיהם, אמר אח"כ ויהי אשפך את רוחי על כל בשר
 כו', כי רק צעה קדושה יגיע בהתפתחותו לחבלי השלמות, אז רק אז תפתח כל
 הבריאה בחופן הראוי והגיע להכלית שלמותה.

התפלה

היא התועבה הראשונה והאחרונה בהתפתחות, כי צעה אשר יואל אור
 הכסף על האדם, ויחזרי מחשבי המור הגס יין יראה ויהבון בזהר
 גחון ה' והשגתו הנפלה, אז יתרגש ויתלהב בלבה אש שלבה יה וכל עמוותיו
 התורגסה ה' מי כוונך! וכל מה שיחבון יותר בזהר ה' ותפלת גחון עוון יתרגש ויחר
 ותפלתו תהיה יותר זכה וטובה, ע"כ צעה שיוגיע למדרגה הכי רוממה בשלמות הנפש
 לא יזון מלהבב את התפלה בלב, ושלמותו תהיה נכרה בחפצו; ור"ע, צעה שהגיע
 להכלית השלמות עד שסמר נפשו בקדושה וטהרה על קדושת שמו ית', שפך שיחו לפני
 ה' בדבקות עמומה והתלהבות נפלה. מכ"ז יש לדעת, כי התפלה היא ההתפתחות
 הנפש, ובערך ההתפתחות קן ערך הפלתו, וזהו הענין אשר התפלה היא אהה נעדרים
 המוסוליים לבטל ולקדש גור דיו על אדם, והוא, יען כי הענינים המגוישים לאדם
 הם בגלל השגתו, וההשגחה היא שליטה ההתפתחות והתפלה היא ההתפתחות, וע"כ
 מופיעה התפלה לבטל הגורם הבאה בגלל שליטה ההתפתחות. ובימוד מלינו שההתפתחות
 בתפלה לבטל עזירה נשמים והוא מלך כי התפלה מוענת לעומת שליטה ההתפתחות
 צבירה הנערכת בערך שליטה ההתפתחות האדם בתבל ארצה.

היוצא

לנו מכ"ז הוא, דמה דעין המימה בפועל הווי בתפלה הוא יסוד גדול
 בלמודי השלמות, דמה יש לדעת דיסוד כל השלמות הוא ההתפתחות,
 והאדם הוא האלגדעי, הווי הכללי, המצוה המגישה את כל הבריאה, ולזאת יש גם
 צבירה כמות שמומים להתפתח, ובעת שהאדם אינו משתל בהתפתחות טוהותו אז
 תעזר גם הבריאה את כחיותו ולא הולידם אל הפועל, ואם ישתדל האדם לפתח כוחותיו
 ויתפלל אל ה' שהוא הוא ההתפתחות הנפשית, אז גם הבריאה תואר פניה אליו וחולץ
 כחותיה לאור עולם, כי כן יסד הקב"ה את הבריאה מראש למען למד לאדם דעת
 ולגנות למוסר אותו שישתדל לפתח כוחו נפשו.

את

הלמוד הנשגב היה הראש הקב"ה בהשגת הבריאה, כי את עולם כח המימה
 ברא הקב"ה עוד בתורה בשבתה, ובענין הארץ כבר למדו הדשאים, וחולס
 להראות לאדם, שהיוליה אל הפועל, שהוא הוא ענין ההתפתחות, שזה הווי רק
 בהתפתחות כמות נפש האדם ויולידם אל הפועל, לכן לא מוסרו הדשאים האלה ללאת
 אל הפועל ועמדו על פתח קרקע להראות במתנים הם לחיות דבר, שהכו להתפתחות
 האדם שהיה התפלה ובקשת התמים מוקב"ה, ולזאת רק בעת שבא אדה"ר ובקש
 עליהם רחמים אשר זהו האות הראשון מהתפתחות כמות הנפש, כי התפלה יוליה
 להיות

להיות רק אחרי ההכרה שיכירו מוליות ה' והשגתו, ואחרי הידיעה כי רק בהשגתו
 הווי קיום כל הנמצאים, וכל אלה הם רק תולדות ההתפתחות, ולזאת אז רק אז ירדו
 גשמים וצמחו, אז הוליה הקב"ה את כ"ח הבריאה אל ההתגלות ללמדך, והיה צוה
 ללמד לדורות שהקב"ה מתאוה לתפלתם של צדיקים, אשר היסוד העקרי הוא -
 התגלות כמות הנפש וההתפתחות שזהו בכלל התפלה, ולזאת מתאוה הקב"ה לתפלתם,
 אחרי שההתפתחות וההתרגשות הן הן היסוד העקרי של שלמות הנפשית, וכנ"ל, ומבואר
 היטב המו"ל הזה.

קרי

כבר נבאר שיסודה של התפלה הוא הרגש וטהרת המחשבה, וע"כ היא
 נערכת כעין שירה, ולזאת יש לדעת שכשם שהשירה צוה אחרי טהרת הלב, כן
 יש לראות שהתפלה תבא אחרי התעוררות רגשי קדש בלב המתפלל ואחרי טהרת הלב.
 ואחרי שדברו צוה מועין הרגש וטהרת הלב הדרושים לתפלה ראו להביא פה את
 הדברים המעמטמים את הלב ומאזדים את הרגש, למוען ידע כל איש, שכל עוד
 שיהיה בידו הדברים הנשחיתים האלה אין לו לקוח שתפלתו תהיה זכה וטהרה. ובהיות
 שהגול הוא מהדברים היוחר מנגדים גם להרגש, והיוחר ממעמטמים את הלב, ומי
 שידיו מלוכלכות בגול, אלה הוא כי לבו טח ומטומטם ורגשותיו הטלו חלודה, ע"כ יש
 לדעת שכל עוד שהאדם שקוע בעוון גול הפלתו טכורה, וכן הולכים ומביאים כמה
 מואמרים בענין זה המראים לדעת חוץ שהגול מעביר את התפלה, והכל למען חזק
 את ההגנה הזאת ע"ד דרישת הרגש ולב טכור צעת התפלה, מולך שהוא דומה ממש
 לשירה, ומבוארים בע"ה היטב כל דברי המו"ל הג"ל. בחופן שגם מהמאמרו הזה יש
 לראות חוץ דרישתו חו"ל מעלת הרגש, ואיך העמידוהו במדרגה הכי רוממה והשגבה.

ברברינו

אלה כבר ילאנו ידי חובת הבאור בענין הרגש, וברור כל פריי מהותו
 והכוחות וואופן פעולתו על האדם וגודל ערכו מולך ההשקפה המוסרית
 והכוונה, ואם כן איפא הלא למוחר יחשב להאריך פה ולברר, כי החשובה מולך הרגש
 נשגבת לחשובה, כי מי זה לא יראה שהדבר ברור כי החשובה הנשגבת ממקור רגש
 היהדות היא החשובה הכללה, החשובה שלמה, ואחרי שבבר נחבאר לנו למעלה, כי מראש
 נבאו נביאים וחכמים הקדושים ע"ד הנועות כאלה, שהבאה בעקב דרישות ועקת
 איבי, הלא אין ספק שכמו על חנועות רגשיות כאלה, כי כל חנועה שמואלה מרגש
 היהדות, ושנובעת מההרגשות לב עברי, קדש יאמר לה ויסודתה בהררי קדש, וכל
 הנוהגת אחריה ומיטה ממשולים על דרכה עתיד ליתן את הדין, כי הוא מונע צוה רבים
 מבני"ן מן החשובה, מלבד הנזק החמרי שגורם צוה לכלל ישראל וכמו שנדבר ע"ז
 עוד להלן.

ברברינו

אלה השלמות את הדברים המונעים לתקן המוכחי והמוסרי, כי כפי
 שנבאר לנו מכל המאמרים שהראנו פה, הסובבים ביסוד על ענין זה,
 על הדברים המסבבים את הטבת מלכ בני"ן הרוחני והמוסרי, יש לראות עין בעין,
 כי כל הענינים שסבבו והולידו את החנועה הליינית הם הם הענינים שחזונו וחכמינו
 הקדושים נבאו עליהם מראש, וא"כ הלא יש להוליא משפט ברור, כי בשום לב לענינים
 אלה שסבבו את החנועה הזאת יש מוקד גדול לומר כי הם מסמנים ומוכיחים שהחנועה
 הזאת מתאמת עם דרכי התורה והאמונה.

עתה

יש לנו לשים לב לחלק השלישי, הנקרא תקון מסובבי ותוצאותיו, והוא
 להראות כי יש הולאות מוסריות להתנועה הזאת, וכי עתידה היא לסבב הרחבת
 הדת והזקק התורה, וכ"ז נבאר בע"ה בשער הבא.

השרשי והמקוריי אשר נמנו יסתעפו ויתענפו כל פרטי המעשים הנעשים תחת השמש ע"י האדם, בלואין כי האהבה היא אם רבה הבנים, כי רבוא רבבות המעשים הנעשים תחת השמש הם בני האהבה, והיא רק היא החוללת והגדלה, כי כח האהבה הוא הכח השחול בצבע הכסף לזר במחשבתו מעלה ויקרה חייה דבר לאהוב את הדבר ההוא, ועי"ז יתקד בזה, וכל מה שיש יותר מעיניו כי ישחוק יותר אליו ויוסיף אהבתו וישתדל אח"כ להשיג את הדבר ההוא, או לעשות את הפעולה שמזיר את טיבה וטובה, ולולא הכח הזה לא היה האדם מתעורר לעשות שום דבר, ורק הכח הזה הוא המעוררו לפעול ולעשות, וע"כ אלו רוחים, כי כפי גודל ערך הכרת האדם וליוורו מיקרת ערך הדבר הטוב כי תגדל השתדלותו, ויש ציד האהבה להעלות את האהבה למדרגה כזו עד למסור את נפשו צעד הדבר היקר בעיניו מאד, וכשאה"כ כי עוה כמות אהבה, ואם כן איפא טבל לומר לכלל גדול ויסוד מוסד, כי בכל דבר הנעשה תחת השמש ע"י האדם יד האהבה באמצע ולא רק באמצע כ"א גם בראש", עכ"ל.

בהיות שכל פעולת האדם תולדות כח האהבה הן, ע"כ יש להבין מזה, כי בכל פעולה פרטית שפעל האדם עושה מעשה חליטין, כי יש בה מעין התחלפות האהבה זו בזו, ובעת שפעל האדם פעולתו מחליף הוא אהבה אחת בלחרת, ולא הזויר שום פעולה והמוטה שלא ימלא בה מעין בטול חייה אהבה קטנה לאהבה יותר גדולה: האדם יעבוד חייה עבודה בשכר למען לבא על שדרו, וא"כ הגורם העקרי מהעבודה הזאת היא אהבתו לכסף, ואהבתו זאת חסבל עליו לעבוד בזיעת אף צעת שיאהב גם את המנוחה, כי אהבתו לכסף גדולה מאהבתו את המנוחה ולזאת תלמח זאת הראשונה את השניה, והוא מעין הבטול שיחבטל החלק הקטן לעומת הגדול; אח"כ הולך האדם הזה ומוזיא את הכסף הזה למען ללכת לבתי הטיחטרואות להתענג שם על מראה עיניו ומשמע אזניו, כי הענג הזה גדול בעיניו גם מאהבת הכסף אשר צגללו בטל בראשונה את אהבת המנוחה, וכן הדבר בכל מיני הפעולות וההטעות השונות למיניהן.

גם בכל פעולה רוחנית יש מעין הקרבת חייו אהבה פרטית על מוצח האהבה לרוחניות עד שהראשונה תחבטל לגמרי לעומת האחרונה; הפעולה הרוחנית מולאה מהאהבה ליהדות ואם יששה חייה פעולה רוחנית צעת שהיה לו לנוח או לעשות חייה דבר האהוב לו, הלא הוא רק צגלל אהבתו ליהדות תלמח את האהבה היא ותבטל אותה.

ד) כל המדרגות השונות שיש בההגהגה הרוחנית הן תולאות המוצב מומדרגות צנוע לאהבתו אל היהדות, יש אהבתו אליה תגדל כה, עד כי יקריב על מוצח אהבתו את הדברים היותר הציבים לו, יסגף את עלמו בלחיה סנופים יסבול הרבה ויגזר מנמה דברים שנפשו תומדת להם, ורק צגלל אהבתו ליהדות, כי היהדות היא היא תורה ה' האלוה מנמרו, כי אורייתא וקוב"ה וישראל' חד הוא.

על פי ההשקפה הסקבליית מוצב שעל ההסרה מוחות ה' יש להשיףף השקפת חלישת האהבה ליהדות, כי אחרי שכלל גדול הוא, אשר הגדול בכמות או באיכות יעלה תמיד את הקטן מנוט, לזאת מי אהבתו אל היהדות תלושה אז אין עוד בבח האהבה החלושה הזאת ללמח את אהבתו הגדולה לעינים הנפטים.

כל המדרגות האיכותיות שיש בההסרה הן הן מדרגות האיכותיות שיש בהחלושות לאהבה אל היהדות, כל מה שתהגש יותר האהבה ליהדות תתגבר ההסרה מדרך ה'.

יש

יש לדעת כי העדר האהבה חינה יכולה לסבב שגאה, ולזאת כל המדרגות שחבטו, שבהעדר האהבה יסודם, חיון מביאות שגאה על היהדות, רק המדרגה מההכנסה כוללת גם שגאה; וזלום בזאת תוכל היהדות להתפאר, כי מעשים הם בקרב היהודים שבאו להסרה מהמדרגה הזאת עד שחיה צלם שגאה ליהדות, בשגם שהשגאה לרייה להיות ג"י מחייה סבה, ובכל הסבות שיש למלא על ההסרה, הן רק סבות כאלה שיכולות לסבב חלישות האהבה או העדר האהבה מכל וכל, וגם המינות, שכפי ההשקפה הראשונה לרייה לסבב רגש שגאה ליהדות לרחה, ככ"ז אחרי ההכוננות יש לראות כי גם לה אין שום יחס לשגאה כזאת, כי כבר כתבתי בספרי אור' שער ז'. דגם אלה, שלמראה עינים יש לתשם למוינים ואפיקורסים, גם צהם הסבה האמתית אשר חמיטם, לכחם בכל קדש היא—הנטייה אחרי תומדת צברים והענוגי החיים. וז"ל שם: „כי באשר מולד תלוחיו או מולד חייה סבות אחרות סר מדרך התורה והרבה הרה, או רק תלוחיו אלה גרמו לו לכחם בה' ולחמר לא הוא, וכפירתם חינה כ"א חלונות, צפה ושפתים, כי ברצונו לגול מעל לבו את אבן העגמטה מפחד העונש, התחמך להשלוח את נפשו כי אין כל פחד, כי לוח דין וליח דיון, וע"ז שאמר החכם (משלי י"ח א') לתאווה יבקש נפרד האיש הזה שנפרד מלוחיו מעמו ותורחו הוא יטן כי נלכד ברשת החלואה ולא יכל לכלא את רוח השוקותיו לתומדת צברים, וע"כ נסחבב אשר בבל תשיה יתגלע, כי החל לתת דושי בעקרי הדת. אבל בלמות חין זאת כפירה מוחלטת, כאשר רלוחו בעיניו חמיטם כאלה, לעת זקנחם, עת הופרה האביונה שבו בכל לבבם אל ה', אל עמו ותורחם". עכ"ל שם בקרוב.

ה) מכל הדברים האלה יש לראות שכל הסבות היכולות לסבב את ההסרה מהדת אין צהן אף אחת שחוכל לסבב גם שגאה ליהדות.

אם כן איפא, הלא רלוחי לשים לב למוחה הגורל אשר רלוחי בשמים האחרונות אשר הרבה מפריו צני עמו, העמידו חוון לבם ונכשלו גם בשגאה עזה ליהדות, עד כי התלמו צלל מלמוי כחם להתבחס לזור מחלבתם, להחליף ולשעת את שמותיים בשמוות נכרים, ובכל מעשייהם ותמועותיהם נקל להכיר כי שמו להם רק מטרה אחת שכל רוחיהם לא יטרום כי ממוי יהודה ילאו; צכל עת מלוא יסלבו שקלויים על כל קדשי צני ישראל ויעטו חרפה על צני עמוס ורחם, האם גם אלה לא שגאה עזה ליהדות מודברת ממוך גרוטס ומניעה אותם לעשות מעשייהם זר מעשייהם ? — נייח, אשר העדר האהבה ליהדות יכול להיות צלי שום סבה חיובית, כי השלילות לבד תספיק לשגול גם את האהבה, כי כל עוד שנשללה מנומו ידיעת ערך היהדות ואין לו סבה מוספקת לסבב את האהבה מומילא נעדרת מנומו האהבה, אבל השגאה הלא היא ענין חיובי ובהכרח דרוש לה סבה חיובית, וא"כ השגאה הנזכרת נוחנת מקום לחשוב שיש ציהדות בלמות דברים שלריכים להסיר מעליהם לבות חמיטם רבים נקיי הדעת. אבל הנה ידענו נלמנה כי כל תורת היהדות תמימה, אין בה נפחל ועקש, ואין בה דבר וחזי דבר אשר יוכלו לסבב שגאה עזה כזאת בלבות יודשיה.

ההתבוננות העמוקה תעמוד לנו לראות, כי השגאה הזאת, שכפי שטוחיהה תחרתה כשגאה ליהדות, חינה בלמות מקורית, כ"א השתלשליית, והיא עוברת דרך לחובה של סבות ומסובבים, הולכת ועוברת מסבה למסובב וממסובב לסבה, עד שגראית בתמונתה הטובות, בלמות שגאה ליהדות, והא לך סדר ההשתלשלות האמתית: שפלות מצב היהודים מסבכת את ההרחקה מן היהודים, ההרחקה מסבכת את

חל

את ההתנכרות ואת ההתחקות, ואלה תסבכנה את השנאה ליהודים; ההתנכרות והשנאה ליהודים נמשכות את ההתחקה מן היהדות, ההתחקה מן היהדות חלק ממדרגה למדרגה, שכל מדרגה היות כמו סבה לסבב המדרגה שאחריה, עד שתבא למדרגה כזאת הגרמית כמו שאלה עלומה לישראל וליהדות.

לב יהיו דברי אלה כחוק בלי טעם ראו לבארם בטוב טעם ודעת ולהפיץ אור צהיר עליהם.

מודעת זאת לכל כי דל כבודו בגוים באופן מזהיל מאד. כי כולם יביטו עלינו בשאט בנפש, והיהדות משא נפשו, למרפה וקלסה צפיהם המיד וישקלוה כטומאת הגדה, אך כל שאון לריו וגדופיהם לא ימלאו מסלות בלבנות האנשים אשר למדו לדעת את היהדות, כי אלה יתגאו בהורחם ודחם, יתברכו בהן ויהללו, וכל מה שסובלים יותר בגלל אמונתם, כן יוסיפו אומץ בה' אלהיהם ולא יזונו מחבב את חקי דתם בקהל רב, ונמנמים הם גם למסר נפשם עליהם ולשפך דמם כמים בעדם, וזוה יראו לכל כי חיים הם חיי הרוח, וכי חיי החומר כאין נחשבו בעיניהם, וכמס"כ חודות זה בספרי אשה"י שער ב' פ"ז אות ב' וז"ל: "מה מואשר היה היהודי בעת שחשב כי שנוי המנונים בחלואו ומלבושיו יעמדו לו לשטן לבלי לעלות בגרם המעלות במשרה ממשירות המדינה, ויגדרו בעדו דרך חיו ויחוגו לו את חוגו האר, וזו הלאה לדעת, כי ברצונו הטוב יחליף וימיר את כל הטענו החיים וכל כבוד המשרה על היהדות אשר לכל בה חיי רוחו, אז לא היה לשוגאיו מקום לקחת ממונו נקם ברחקם אותו מכל אלה, אחרי שהוא בעלמו הרחיק אותם בשאט בנפש, וכל תלואו והמונאו ומלבושיו היו אז כמו מחאה גלויה לכל העמים על כל אלה, כי הראה לדעת כי לא חפץ באלה, כי אמר שוטב שייכנס החץ בי ואל ביהדותי, ונהפך הוא, כי היהודי חזה נקם באויביו בהלואתו להם כי כל אלה לא נחשבו בעיניו ולא יחליבו כלל את לבו גדולה היא מאד נקמת הגרדף עם יראה להרודף, כי כל רדיפותיו ממונו והלאה וכאין נחשבו בעיניו, וגם הראה להם בזה מה רם ערך היהדות בעיניו, כי כדאית היא לשאת ולסבול כל יד עמל והלאה בגלל משא נפשו זה: יראה לדעת, כי רבה אמונתו בצור ישראל וביהדות ואמנתה היא עליו לשלם לו כגמול ידיו, כי מאמין הוא באמונה שלמה, כי יבואו ימים טובים אשר יהדות תעמוד על גפי מרומי האושר וההצלחה ואז יהיו די שלומים לו בעד כל מאלוביו שנשא בעדה" עכ"ל.

בל (ו) החשבונות האלה ימלאו מקום, רק בלב היהודי אשר היהדות נתאזרחת כבר בלבו כחזרת רענן ושכבר מלא כל חדרי לבבו ביסודי החורה והאמונה, יהודים כאלה יכולים למלא עומם ביהדות על כל לריותיהם ומגוקותיהם, הם רק הם יכולים להבין, כי השפלות הזאת שהעמים משפילים אותם היא בזמת אות על הרמת רוחם, והידידה הזאת שהעמים מורידים לארץ ראשם היא אות על עליה נפשם; אולם הצעירים אשר ידיעתם את היהדות מעטה היא מאד, כי משחר על ילדותם חגבו על צרכי שפות זרות ובילדי נכרים השפיקו, עליהם חנינה יכולה היהדות להשפיע שפט מרובה כזה עד שימלאו ישע בצרה ועומם ביהדות, הם חופסים את הדברים בצורחם החלומית ובראיהם את שפלות בה עומם ומרפת מולדתם, ברואתם כי העמים אשר בקרבם הם יושבים יעלו בעלה מיום אל יום ובני עומם יורדים בתהום אל תהום, יבשו בצור מחבתם, ויראו ללכה בחוקות הגוים ולהתבולל בהם ולהתכחש לעמם ומולדתם. ואם כי בזמת לא יועילו בזה לנפשם, כי הכרת פניהם הטנה צם, על אפם ועל חמתם, כי ממי יהודה ילאו, בכ"ז לא יאמרו מואם לנכר בכל יכלתם את אוחות

אוחות יהדותם, שלא יתראו קבל עם בציון היהודי המשביע אותם צו וקלון כל היום; וכמו שהעני ישחל להחפש בצנדי עשיר, בדעתו כי העוני משפיל את האדם עד לעפר, לזאת ישחל להסחיר את עמיתו, אף כי סוף סוף הכל יודעים כי צביתו אין להם ואין שמה, ויש אשר לא לבד כי לא יועיל לנפשו בזה להסיר מרפת עמיתו, כ"ח יועיל לאותו להיות לדבת עם למרפה וקלסה, על כי הוליא את השרועה האחרונה מניסו על מלבושי כבוד האלה למען יקר' את עיני האנשים לבל יראו שפלותו ודלותו, בכ"ז הטבע עושה את שלה ותפעל עליו לנסות לנכר אוחות עמיתו ומלבו השפל והבזוי; כן היא התנכרות האנשים האלה ליהדות, כי אף שההתנכרות הזאת לא לבד שלא הועילה להתנכחשים לעמם להטות לב הגוים לאהבה אותם, כי אם הועילה הרבה להותם להרבות פליהים ומרפת משנאיהם להגדיל עליהם עקב בזמת קנאה ושנאה גם יחד, כאשר עוכחו לדעת בימים האחרונים, למרות כל אלה לא מואשו מתקוה לאחת עיני העמים ולהפך קרבתם בהתחששם כל היום בלבוש נכרי, בשמלה זרים שאינה הולמתם. וזאת הביאם לידי שנאת אחים, לשנא את עמם ומולדתם ולהצב כל קדשו ומנהגיו.

הקופים המתחקים האלה חמנם שכחו אז לא ידעו כלל את החק הידוע ממוקי טבע היהדות*) כי אעפ"י שחטא ישראל הוא, אולם להללחם הנפשיית לא שכחו הגוים את החק הזה, והוא שגור על שפתיהם בכל עם מלא, — עת לאבד להשמוד ולהרג; וע"כ לא יקבלו את ההתחקות למטבע עוברת, יחשבו את המתחקה כישראל גמור אשר דיוו לשבי ולמרפה לבו ולקלסה, ולזאת לא לבד שהמתחקים לא הועילו לנפשם בהתחקותם, כי עוד העלו חמת העמים עליהם ביתר שאת ויהר עז, וכמו שהעשיר יוסיף שאל את העני המתקה אותו במלבושיו, כן הוסיפו הגוים לשנא את המתחקים על אחת שבע על עונתם להדמות אליהם ולהיות כמוהם, וע"כ ראו לעלר בחוקת יוד את ההתחקות וההתדמות, ואם כי קלר קלרה ידם לגזר עליהם לשמור את חוקי דתם, למען ידעו הכל כי יהודים הם, ולבלי לשנות את מלבושיהם מוקדם, כי ינוי ההשך, ינוי הבינים, ינוי שימת אות קלון על צנדי היהודים כבר חלפו ועברו מבלי שוב עוד; אך תחת זאת ראו להתחכם לבדות חוקים כאלה שבתלונותם נראים כחוקים שיש להם טעם מוספיק, אבל מו שיחדר בפנימוותם יראה שהסונה האמתית היא להרחיקם מנהתדמותם וההתחקות ולרמוז להם כי חיים שבעים רלון מהתקרבותם אליהם, וכמו המוק האוסר על היהודי לשנות את שמו הישראלי שנתנו ע"ז חיוה טעם למען לתת לו חיוה אורה של חוק, אך כל מי שעוים לו לראות נכוחה יבין וישכל שהטעם האמתי הוא למען הרחיקם בצרוע מוקל הגוים ולפרסם את יהדותם אשר היחה עליהם למשא.

העמים משתדלים שיהודי יפרסם את יהדותו בעת שהיהודי בעלמו שלו היה נאה ויאה, יתר הרבה מאד, לפרסם יהדותו, יחבל מומה להסתיר את יהדותו. אמנם כן! העמים, רק העמים, הם הם ייעו את היהודי אל הטוב הנוסרי, הם ישחלו להשגיח כי יש את היהודי נאמן ליהדותו, הם יכריחוהו לגלות את יהדותו בקהל רב! וכש"א הגביח הושע (ח' ג') זנה ישראל מוב, היהודי, כשהוא לעלמו, כבר זנה את הטוב הנוסרי, את השם הישראלי שיש לו להסתפר בו ולעדות גאה

*) הקרא יראה בהאמור לקמן ששם צרתי בהמאמר, אעפ"י שחטא ישראל הוא" נוסד על חוק ידוע ממוקי טבע הנפש, כי כן הוא נבעט שאין מיהה מתלעת ביהדות, וגם היהודי שמתלונותו אינה נכרת יהדותו לתשת בקדמת היהדות בפנימוותו.

מבינה את הערך האמתי של האנושיות, והיא משקפת על האנושיות בהשקפה היותר רחבה מיתר הדעות, כי בזה שהיא הגדולה והאחרונה את חכמת הלמודים בעד האדם, יש לראות כי היא משקפת בהשקפה יותר רחבה על האנושיות, והיא ירדה יותר לסוף דעת חכמת האדם והכירה יותר את ערכו וטבעו, וכמו המורה היה שיגדיל וירחיב את חכמת הלמודים בעד החלומים המצויים בנפשותיהם, כן הגדילה היהדות והרחיבה את חכמת הלמודים בעד האדם, יען כי יודעת היא את הערך האמתי של האנושיות, וכמו העולם הזה שהוא בעל כשרון מנוון ואיש זר בתוכו בלמודיו ויהפלא מחד בשמעו כי למד ביום הזה שני דפים גמ' למשל, עד כסקי הלכות, ויפזר לו חהלה ע"ז מלא חפצים, וברגע זה בא אבי הערב ובשמעו שלמד ביום ההוא רק את שני הדפים האלה הפליח את מוחו, הרי זה, אשר השתאם למראה עיניו גער באבי הערב על הסוהו את צט חחה להללו ולשבח על הדבר הזה, אך האב השיב אמרו לו, לו ידעה את כשרונותיו האפלאים, כי אז עניה ואמרה גם אלה שיכול ללמוד ביום הזה יתר הרבה מחד מאשר למד, וגרלה מזה כי הלך בעל שובצ ולא שח לבו לשקוד על למודיו כעגון. נמלא כי האב שבקש כי ילמוד בנו יותר מוכפי אשר פלל האיש הזר יודע הוא יתר הרבה את ערך כשרונות בנו המצויים, והרי הקטין ערך מעלות הבן וע"כ חשב שילא ידי חובתו בשעור שלמד ביום הזה. כן הוא גם ביחס היהדות אל האנושיות, אשר מזה שהגדילה את חכמת הלמודים ומבקשה יותר מהאנושיות, הוא רק מלד שיודעת יותר את ערכה. הן החורה נתנה לבני אדם ולא למלאכי השבת ולו לא היה בכחה של האנושיות להגיע למדרגה למוד כזאת, לא נתנה לו החורה, וא"כ מזה שנתנה החורה להאדם הטובלת כל חוקי היהדות, יש לראות כי היא רק היא יודעת את הערך האמתי של האנושיות ולחיה מדרגה שיש לה להגיע.

ד) ודע שיש לי מאמר רב הנמוח אשר בו הראיתי, כי החורה היא הבאור האמיתי להאפש, והאדם השלם הוא הקיום על הבאור, כי הוא בהליכותיו הישרות מבאר את הנפש ממש כפי הבאור של החורה, והוא בבאורו זה צפועל מעיד על אמתה באור החורה על הנפש. ואין כאן המקום להאריך בזה ואביא פה רק תמנית מאמר זה.

בבלל יש לחלק את האדם צנוע לשלמותו, ולמה שגנל עליו להגיע למדרגת ההתפתחות האמתית, לארבעה חלקים. א) שלמות הנוף. כמו גבורה יופי, ודומיהם. ב) שלמות השכל. מה שיש להשתלם בשכל גם בעיני חול. ג) שלמות הבור. מה שיש לו להשתלם בעיני החורה ויחלה במדות ומוסר ודעות ובכל העניינים הנוגעים ביחוד לקדושת הנפש. ד) שלמות הקנין. להשתלם גם בקניני העולם, כי גם הם דרושים לשלמות הכללית של האדם. [ובספרי אשה" חלקתי חלוקה כזו רק לשלם חלוקות, בתשבי את שלמות השכל ושלמת המוסר לחלוקה אחת].

להוציא את כל מיני שלמות האלה אל הפועל, היא רק ע"י הנפש וכחותיה הן הן הפועלות את הפעולות הרומניות והמוסריות האלה, וזו היא גבורת הנפש שכוללת בקרבה כל השלמות, והאדם שיעלה בסלם השלמות ממדרגה למדרגה ומשלבה לשלבה עד שיגיע להמדרגה היותר עליונה ברומניות ובמוסריות, הוא הוא המעיד על כח הנפש ועל פעולתה הרבה. ואולם הידיעה איך להוציא את כל הכחות האלה הוא רק ע"י החורה; כל החורה כולה וכל מלותיה קולטות

קולטות למטרה זו להורות איך להוציא כל כחות הנפש האלה ואיך להשתמש בהם למען שיוציאו חליתן ואת חכמת השלמות המוסרית, וא"כ מזה אשר החורה מבטחת, כי יש ציד האדם להשתלם בכל השלמות האלה הלא מבארת לו את הנפש, כי לולא גלתה החורה שיש ציד האדם להגיע למדרגות השלמות האלו לא היינו יודעים אם יש כח בנפש להגיע למדרגה כזאת, וע"כ יש להמליץ, כי לולא החורה הייתה הנפש האומה ותחומה בלא באור, כי הלא כל באור יבא לבאר חיה מאמר סחוס, באופן אשר בלי הבאור לא היה מקום להבין את המאמר הסתמי (וע' משכ"ל בפרק הקדום צנוע למטרת הבאורים), וממילא לא היה באפשרי לדעת את ערך המאמר, כי לא היינו יודעים אם אלוהו צו חיה דבר תבנה שיש לו ערך נכבד אשר יכול להעיד על חכמת בעל המאמר הזה, ואיך ע"י באור המאמר תחגלה לו תבונה בעל המאמר הזה וגודל ערכו.

היוצא מזה, כי כשיש חיה מאמר הכולל רעיונים נשגבים ורק שמוסריותו אינן לעמוד על כוננו וממילא אינן לדעת את ערך רוממותו, אז באורו האמתי מרומם את ערכו, וממילא יש להוציא מזה, כי החורה מתחמטת אל הנפש כיחם הבאור אל המבואר, אחרי כי רק ע"י החורה יש לדעת את ערכה המרומם של הנפש וכשנח"ל.

הבאור הזה של החורה על הנפש נקרא באור עיוני, כי היא מבארת שיש בכחה של האנושיות להגיע למדרגה רמה ונשאה כזאת ע"י הנפש, ואולם האדם השלם צעה שהוא מוציא כל השלמות האלה אל הפועל, יש להמליץ דהוא סולל אז את הבאור על הנפש צפועל, האף מעיד בעדות נאמנה כמה שהבאור העיוני של החורה על הנפש הוא באור אמתי וכמה שיש ציד האדם השלם להגיע למדרגה כזאת צפועל ובמליחות כי גם האדם היחיד שמוציא כל השלמות האלה אל הפועל הוא מעיד על כלל האנושיות, ויש להמליץ עליו ביחסו להכלל, כי הוא כמו דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל, ולא ללמד על עצמו יצא, כ"א ללמד על הכלל בולו יצא, כי מן היחיד הזה יש לראות שיש בכח האנושיות להגיע לזה, וע"כ יכלול בקרב ע"י מעשיו המצויים האלה הבאור האמתי של הנפש, כי לרגל הגהגה האדם הגם והפשוט נשארה הנפש בלי באור כי מהנהגתו זאת אינן לדעת את ערך האנושיות, ורק ע"י האדם המצוי יש לדעת את ערך כלל האנושיות; ואם אמנם אין לקחת מזה ראיה על כל אדם פרטי, כי יש אנשים שיחסרו להם הכשרונות האלה עד שאין כל תקוה שיגיעו למטרה זאת, אולם על כלל האנושיות יש לקחת תמיד הוכחה מהאדם המצוי. (הקורא שיקח לו מועד לעיין בספרי אשה" שער ג' פ"ד בבאור המאמר טנין שהקב"ה מניח תפלין, וגם משכ"ל בספרי א"ש שער ח' פ"א בבאור המאמר אמרו ישראל רבש"ע הנפש הוה שמקלסת אותך עד מתי היא נתונה בעפר. יצין את דבריו אלה).

גם מהדברים האלה יש לדעת אמתה ההגמה הג"ל, כי היהדות היא אך היא הבאור האמתי של האנושיות, ולזאת החליטה היהדות, כי כמה שיחסר לאדם מדרגי היהדות יחסר לו גם מאנושיותו, והיהדות אמריה תאמר להיהודים אתם קרואים אדם, לכם לדעת כי רק בהתמלחות כל התנאים והחוקים של היהדות רק אז יש לכם האדקה להקרא בשם אדם והמוטאים לנגד חוקי היהדות מוטאים הם נגד האנושיות, כי היהדות והאנושיות אינן נחשבות לשני דברים מיוחדים, רק כי בא זה

גם הלא יטו רק צעה זריחה השמש, וצעה שהשמש ליטו זורה כמו שאין אור אין גם לל, ולפי"ו נכרת פעולה השמש משני דברים שונים: ה) בהאור, ב) בהצלל. והלאה יכול ג"כ להגיע למדרגה כוחה, שיסמן וינין פעולה חייו ע"כ שני הדברים האלה, כי כל עוד שהיא עושה מפעלים טובים רוחניים הנקראים בשפת המליצה בשם אור הנפש, או י"ל שנוצרות נכרת ע"י האור, ואחרי שהכלית העקבית היא שיעשה מפעלים רוחניים שישאלו גם אחרי מותו ושהם יעידו כי במקום זה זרה שמו בחייו, ומכאן יכירו הכל וזיחת שמשו בחייו, ע"כ יש להגות, שיש בידו לעשות היכר לימי חייו פה גם ע"י הלא, כי כמו הלא, שהוא במקום שהשמש לא יגיע שמה, ככ"ו משיד ע"י היות השמש, כן גם בזה, אחרי שהכל מפעלים ומוכרים את היותו פה גם צעה שהיא וליטו, ע"כ יש לקרוא להיכר הזה בשם לל, בניגוד להיכר שיש מופפעלו בצדונו בחיים חייתו שאלו זורה אור שמשו.

וקרוב הדבר שלהרעיון הזה כמו ח"ל במאמרם בני"ר ריש פ' ויחי, ובריש קבלת יש לזיה שונים ח"ל כתיב כי נר אנכי עמך וכו', כי נרים אנחנו לפניך כצל ימינו על הארץ ואין מקוה והלואי בצלו של כותל או כצלו של אילן אלא כצלו של ענף בשעה שהוא ענף דכתיב בצל עובר, כי הנקראות האלה יתאוונו על הליפת ימי האדם במהירות, ועו"ל, כי לו השכל האדם, למעט, להשאיר לימי חייו פה שם ושארית ע"י מפעלים רוחניים שיעדו על היותו פה, כי אז לא היה עוד האסון גדול כל כך, אבל כמה יש להחזיק על אלה שלא יסימו לב לזה, ועליהם יש להגות, כי ימי חייהם הם רק בצל עובר כצלו של ענף בשעה שהוא ענף. ובריש קבלת אמרו ע"י בלשון יותר נמרץ כהדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה, שכי שכתבו פה ומבארה היטב מליצת המלים האלה, כי האנשים שאינם מושארים אחריהם שם ושארית בדרך נדמו להדין עופא דעבר וטוליה עבר עמיה והיא מליצה מוסרית נשגבה מואד" עכ"ל פה.

היוצא לנו מכ"ו כי הלא הונה על הזכר והשארית שישאיר לו האדם צבוא"ו ע"י מעשיו הטובים, ולזאת כשראה לזיר פה, אך שע"י השתיקה הארליית יהיה מקום לעטוש את הרשע, כי רק הוא התן מקום להבחייה החפשית אשר תמלא את לב בני האדם לעשות רע, בצופן שלא ישאירו אחריהם כל שם ושארית בדרך, ע"י אמר כי לא יאריך ימים בעולם שכולו ארוך (וכדלחיה בקדושתו ובסוף חולין), כי יהיה כצל, כלל האיש אשר איננו ירא מלפני האלהים, כי ההשארית צפה נמלאת בלשון לל, והלא יכול להיות רק במקום שיש דבר המלא, ובמקום שאין דבר המלא אין לל, ואחרי שהיראה היא השלמות האמתית, והשלמות היא המליצות, וח"כ מי שאינו ירא אלהים לא נחשבה מליצותו למאומה, והוא כהעדר ואפס ולאפס אין לל, ולזאת אמר בלשון שלילה אשר איננו ירא מלפני האלהים ולא אמר רשע, כי אם אמנם שרשע הוא העדר, אבל הוא העדר הגעלם, וכש"כ כס' חו"ס פ"ח אות ד' וי"ל, "העדר נעלם אם זורה המאמר היא חיוב והכליתו היא העדר כמו כסיל, עני, חלש, ודומיהם" ורשע הוא ג"כ העדר נעלם, ואולם כשראה להבליט את ההעדר ולרמוז באלצט שטותו היא, שא"ל שישאיר פה כמו לל אחרי שהוא בעלמנו נחשב לאפס ואין, ראה להבליט את השליטה, להראות שהוא דבר שאי אפשר שיהיה לנו נכר פה אחרי שובו אל אדמתו, שהוא - שישאיר לו שם ושארית פה, אחרי שזה נמלך בלשון לל, כי מהלא הוא (ממע"ט אלה) נכר, כי בזהויתו בחיים חייתו זרה שמשו פה, אולם אחרי שגם בצדונו בחיים פה בדרך לא נחשב למאומה ח"כ מאין הלא היה?

הגנו רואים כי העיר ע"ז, כי השתיקה בעולם הזה להעבדים על מנחת ה' נחמה מקום לסור מדרך ה', וחולם באמת חולה גדולה היא, אחרי כי השתיקה הזאת היא רק היא נחמה מקום לבחייה החפשית, אשר היא אחד מעמודי ההון שחוק הגמול צבוא"ו נשען עליו.

י וזה הרעיון הוא היסוד העקרי במאמר זה, והזכור הוא לעורר את העם לשים לבו, כי העוה"ל צהבל יסודו, וכפרוהדור הוא לעומת העולם הלאה שהוא תכליתו האחרונה, ושם רק שם יהיה טוב לירחי אלהים וטוב לא יהיה שם לרשע אשר עבר חוק והפר ברית, יען כי סמוך לבו צבואה בשתיקה על המעשים צבוא"ו, וע"כ מוכרחה "השתיקה" המוכרת צבוא"ו לתת בזה מקום לגמול ועונש בעולם האמת; ובאשר שהרעיון היותר מסוגל לפעול על הלב הוא הרעיון הנשען על יסודי מעשים חיים וקיימים, אשר רשומם נכר בלב האדם ע"כ הביא בזה את ענין יוסף עם אחיו וענין בלעם עם אחותו, כי הם חולרים בקרבם את הרעיון הזה ושקף הוא עם כל בזהירות מאשכזי המעשים האלה שהיו ושקרו במליצות. כי הנה אחי יוסף התנהגו עמו שלא כשורה ושיבחוהו עד דכא ויניטו עליו לרות רבות והלאות אין מספר, ויוסף לא מלא אז לנכון לפני לבקש רחמים על נפשו, גם ידע כי דבריו לא יהיו לו לעזר ולהועיל אחרי האלם לעשות הגמול ולהשלות בו יד, כי אך יוכלו אח"כ לשאת פנים אל אביהם, ע"כ טובה היתה לו השתיקה מלהוכיחם על פניהם, ואולי גם רגש כבוד נפשו לא נקן לו להאגל לרגלי קובעי נפשו ולהתחנן על נפשו; וא"כ היתה שתיקתו זאת שתיקה באונם והשתיקה הזאת פעלה על לב אחיו לתת לך לפעלם; וכ"כ המכות אשר הכה בלעם את אחיו היו שלא בדרך, והשתיקה אשר שתיקה אחותו מלהוכיחו על פניו היתה שתיקה חטונית, ובכ"ז פעלה עליו לבלי להרגיש כל עמל ואין צומעשהו זה. והנה מה אנחנו רואים? אך עבר זמן השתיקה ועתה החוכמה בזה, אז ראו כולם וזכרו לדעת, כי אך לשוא צטוו בשתיקה החטונית, כי אין בה ממש - ועל מליצות המעשים המליצותיים האלה סמכו ח"ל את הרעיון-הגעלה, כי כל אדם, בנוגע לנפשו ולחיותו, אין לו להביט על השתיקה, שתיקה הגמול והעונש צבוא"ו, רק יסוה לנגד עיניו כי כשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד עאבו"כ שלא היתה להם שום עמידה.

בר ההנחה וההלכות וההקדמות האלה טונן עשויות למטרה אחת להפיץ אור על הספור עם המצורות, כי על ידן נראה כי עלתה היתה באמת עלה עמוקה, ובעלתה זאת הראהה לדעת כי מצינה היא היטב את סבה המחלה וע"י הלוחה למלא עלה נכונה להשיב את האף והחמה מעל בני".

בבר נתבאר, שהשתיקה צבוא"ו פועלה בצבע להשתיק את רגשי הנחם בלב כל פועלי און, וכמו שתועיל להרחיב את האמתהלות, אשר לא תחסרנה לכל עושי עול, עד שיתלו לתת לך לפעלם. ואם אמנם ההשקפה המוסרית חוכיה לדעת, כי השתיקה הזאת מוכרחה היא צחק ההנהגה העליונה כמו שנתבאר לעיל, אך פעולה הטבע וילך לב האדם הרע ומעוררו עושים את שלהם יע"ל בידם לנשך רב אדם אחרים, ע"כ רצו הסדרים למחמתם וההולכים בדרך המוסר מעטים הם ונער יתחכם.

יש לשים לב, שכי שבאחרי מתחלקת ההוכחה מהשתיקה לשתי חלקות, יש הוכחה מושכלית וסדעית ויש הוכחה טבעית. ההוכחה השכלית היא גם אמיתית, וההוכחה הטבעית היא ממונית ואוננית, כי יש שתיקה רלונית ומכוונת, ושתיקה אלונית ומוכרחה, כל שתיקה רלונית היא גם שכלית, וכל שתיקה אלונית היא טבעית, במקום שיש ביד האנשג לזה מחאה, ח"כ יש להחליט שמדעתו ורצונו איננו מותן מחאה, וע"כ

(ו) **דבר** הלמד מאלו הוא, שהדיקה של שליטה העין ב"ה היא רק אם יזמא דין חוטלה מוסרית היות בהדלקת ל"ה.

אם כן חיפוא מוכן, דבהסקפה לאשונה היה מקום לומר דב"ה לא בעינן בחמת שליטה העין, אחרי דהמאורע הוא אינו מוסגל ללמוד ממנו הלמוד המוכן ממש לעומת המאורע האור, כי לעשה כמו שעשו אבותינו אז הלא דבר ש"ל אשכר הוא, לא מולד הליכות הטבע ולא מולד הליכות המוסר, וע"כ היותו אומר דשמירה החגיגה הזאת היא רק מולד העונג הרוחני של השואת הדבר המפליא ההוא, ולא"ל הלא חינה דרוסה כלל שליטה העין, כי מו שירטה להצטנן יששה מאליו באופן שיחטגג, אבל שחיה קפידא ע"ד שליטה העין מולד הדין לזה אין שום מקום, ולזה בא בעל המחמר הזה להשמיט דבחינת אינו כן, והזכרון הזה שעושים להמאורע ההוא הוא בחמת ככל מלוח הזכרון הבאות בגלל קבלת השליטה מוסרית, כי סוף סוף הלא יש חוטלה מוסרית לזכור שיש לשמור את רגש כבוד האומה והדת ועכ"ל וע"כ בעינן גם כזה שליטה העין, וממילא בעינן שההנהגה יהיה דוקא כבוד כ"ל אנו. ולפי"ז עיקר הדושו במלמרו זה הוא להראות דיש לזרך גדול בלמוד שיש ללמוד מהמטה, והוא שמירה רגשי כבוד האומה, המוליד מולד לקיום האומה ודתה בגלותה, ואשר ע"כ מולד לזמן לסיים את הדמיון הזה כסוכה וכמבוי, להראות כי הטעם המוליד שיש על דרוסה שליטה העין בסוכה ובמבוי ישנו גם ב"ה.

בספרי הכתב והמכתב (שעודנו בכתובים) בדרתי, דתגלי ופרטי כל מלוח מוחזקים תמיד עם המערה הרומית של המלוח, כי המערה היא יכולה ללאת רק כשיתמלאו התנאים והפרטים האלה, ורק באשר שהמערה הרומית בעמדה בזה רק צרמו ובסוד, שיביטו רק אלה שראויים להבינה, ע"כ גם בתגלי המלוח ופרטיה לא מוכרו הענינים האמתיים, שגוללם הם מהמערה העליונה הזאת, ואולם יש בכמה מוקדמות שבקל להכיר, כי המערה והפרטים הם כפי המערה העליונה, כי לפי הטעם ההלכתי הפשוט אינם מוכנים כלל בשכל, כי בגל מלוח יש בלי ספק מערה רומית רומית ואלהיה, הידועים לודעי קן, ואולם באשר, שבשעה המלוח מוחזקים הכל, גם אלה שאין להם עסק במסתרות, לזאת בזה תמיד המערה הזאת צרמו ובסוד, שיביטו רק אלה שראויים להבינה.

גם בסוכה ובמבוי יש מערה רומית גשגשה וכל פרטי דיוניה מוכנים רק להמערה הזאת והגלי שליטה העין הוא בלי ספק ג"כ אחד מההנאים המוחזקים להולאת המערה.

בנוגע לסוכה, אין לי להאריך, כי לשל דדרושי להנה"ם בלתי שהמערות הרומיות של הסוכה היא הלמוד מנה סבלם של ישראל והתקדשותם להם ולמונתם עיי"ה, וע"כ תגלי שליטה העין. פה הוא מוכן ומתאים מולד להמערה הזאת — למען יראו בעינים ויקחו מוסר זה — ובנוגע למבוי יש לי להאריך קלת.

(ז) **בס'** הדרושים שלי. בדרוש לשבת בלתי, דמה שכתב יקרא אות על קדושת ישראל, הוא מוסר דבשבת מתגלה טבעו המיוחד של ישראל, ושבת הוא אור הלמן, דקיום כל המלוח טבוע הוא בטבע היהודי, ואשר לזאת זכו ישראל למלוח יחרות מכל העמים, דמה אחד משהדברים שב"י מלויים בזה ביחוד הוא לשמור את הצדיקות, וע"כ החרות החרוה ובהוקותיהם לא תלבו, ויש כמה מלוח שתליתן רק לשמור את הצדיקות, ובשכ"ל בשער שני.

הברידות יכולה להיות טבעית או מוסרית או גם שתיהן יחד, כי מו שטבעו שונה

שונה הוא מוכן גילו בהכרח לו להיות ה"י הצדיקות, כי לזך והלחך עם אלה שם שונים בטבעם ממונו תכלית שני ואם יתאלח ה"י הולאת ההתלחדות — מלוח ומריבות, צדיקה כזאת היא טבעית, ויכולה להיות גם מוסרית, אם תבא ע"י אחריה תורית. ואולם אם האחריה תבא, ואח"כ נעמוד על אפיו של העם הזה ונראה כי שונה הוא בטבעו, הלא נבין כי בזה האחריה מולד שבלחות מטבעו אין לו להתחבר עם יתר העמים. והנה ידוע כי אין הקב"ה בא בערוט עם צרותיו, וכל מה שגוה לב"י ראה פעולות הם לקיים כ"ו, ולפי"ז מוכן שאם נדע שהצדיקות המוסרית נובעת מהצדיקות הטבעית, הלא יהיה ענין זה רב הערך מולד, והשבת משידה ע"י, שהצדיקות היא גם טבעית, כי בספרי אשה"י שער ד' פ"ג כהבתי, כי המנוחה הקשורה עם הקדושה היא אור על מועלת הנפש, וכי ימי המנוחה הם בחינה נלמנה להכיר את ערך מדרגתו של האיש בשלמות. אה"כ כהבתי שם וז"ל: „סוף דבר, ימי השבתון אכן צדק הם, לבחן טבע כל אדם וערכו ומעלתו, כי העבודה והגיבורה הן לנפשים ומנוחה המבוסה את פני האנשים, עד שאין להכיר בין האיש יפה החולד לזה המנחה, ורק כש"כרו הנפשים והמנוחה יבדלו הפנים הפנים מהמנוחים, כן בעת העבודה והגיבורה אין להכיר ולהבדיל בין האיש השלם והאיש הנצטר מדעת, כי שניהם עוסקים בעבודה תמרים ונשמות, אשר בזה ינטיין עוד לפעמים האיש הפשוט והגם מהאדם המעלה, אך עמות המנוחה הן הן המעמידות את האדם על מלבו הטבעי כי מוסרות הן את הנפשים והמנוחה, והלבושה יראו ערומים כמו שהם בטבעם כי אז מו שלבו מוסר לדברים רוחניים ורק העבודה הפריעה אחר, הנה אז כשהפסק העבודה ישוה לעסק צדקים רוחניים שאהבה נפשו, ומי שלבו מולד הוללות וסבלות, ורק העבודה מנעמו מלשונות בתעלוליו יותר מדי, הנה כשיגוה מעבודתו יבזה לרע ולהשחית בטבעו ותפלו". עכ"ל. וברתי שם, כי „מקו"ל אינם מוכנים כל העמים לשמור את השביתה, כי ימי המנוחה עלולים אללם לכל הדברים המנוחים, וכבתי שם עוד, דש"ל עובד כוכבים ומלוח ששבת חייב שיהיה, יען כי השבת הוא ענין חרות, והעובד כוכבים ומלוח אינו ראוי לחרות, יען כי רק בזה שהוא שקוע בעבודתו לא יפנה לבו לכל דבר זונה ונבלה; והלשון חייב מיחה לזו דוקא, והכונה המלויית בזה היא, דלעקר החוטבות שעולל הוא לעשות בימי המנוחה יכול להיות שיהיב גם מיחה, והוא ענין הפלגה רוע המוכזבים של מנוחתו", עכ"ל. ובדרושי שם הארכתו עוד בזה, וכבתי דזו היא כונה אש"י כה"ג ב"ה הפלה המנוחה וקדושה לעסך נתת, כי אלל ב"י המנוחה והקדושה הם כמעט כשמות משותפים, כי מתלכדות הן יחד, ולאחר עוד מנוחת שלום ושלוה השקט ובטה, כי אלל ב"י ימי המנוחה הם ימי שלום ושלום, לא כן בעינן; כוכבים ומנוחה אשר בימי מנוחה לריב ומלח ימוה ולהמות באחרוף רשע מטעם היין; מנוחה שלמה שאתה רוצה בה, כי אלל ב"י המנוחה היא שלמה, מנוחה הנוף והנפש גם יחד, לא כן בעובדי כוכבים ומלוח, אשר רק הנוף יהיה מהמנוחה והנפש לא תפלא, כי ההוללות היתה העיקר תחת הנפש כעגלה המלאה לה עמוד שאתה רוצה בה, כי לך מנוחה של מנה כזאת רלייה היא בעיני הקב"ה יכירו בניך וידעו כי סאתך היא מנוחתם, על מנוחה קדושה כזאת יש להמליך כי חזותא מוכים עלי' כי היא לקומה מלומר שדי ורוב אלהים מרחפה עלי' ומטבעה היא משחוקקת אל הרומיות כי צימי המנוחה השוב לרומיותה והתקדשה כמו שקדוש ה' אלהיה ועל מנוחתם יקדישו את שמך, כי מקדושת מנוחה צדק שיכולים לשבות ולנוח ולהוסיף קדושה בימי מנוחתם יכירו הכל וידעו את קדושת שמך, כי קדוש אלה ה' אלהינו; ומי שקרא בספרי שער

מחרכת רעב וכפן ולחה ידעת מראש כי עובדי כל עלך, ולמה הולכה אחי שולל להגדיל בזה יגיו ולהרחיב פטי לבי? גדול עונך מנשוא!

כבל

הדברים האלה וככל החזון הזה רוחות עיטו גם בענין אשר לפניו, הן בעלי ההשתלמות עושים עמנו כמעט כמעט האץ עם האורח: הן המפעל העקרי החמורי עודנו חלוי ועומד ואין חתנו יודע כמה יתמשך, ובחפזם עתה להכניס גם את תגלית ההשתלמות הרוחנית בתכנית הנכסיה אשר עקרה ויסודה הוא להס תמרי להס הארץ להשביע נפש שוקקה, אשר יבוקש וחינו עוד, והמה צאים בעצ עני כבוד מחד, אשר נשא רוח ההשתלמות בכנפיו, להמטיר עלינו מן שמים, בעת אשר אין לנו גם להס לר לשבוע! האס לא יהיו העס כמחלוניים? האס לא ירגנו אחרי מטיביהם אלה ויניעו ראש בלאור להס: אס עובדי החמרי להס הארץ, אינו בידכס, מי יבוקש מידכס להמטיר עלינו דגן שמים? ומדוע השליח נפשו בתקוה שול להביא לנו- עוד ולהשביע נפשו הרעבה ואין לאל ידכס להושיע לנו? האל טוב יתר הרבה היה לנו בעת שזנו רק בה' מבטחנו ועליו השלכנו יהבנו כי ימלא כל מחסורינו החמורים לטוב לנו כל הימים?!

יש לרעה, כי לא לבד שהזדונות ההשתלמות חוכל להזיק הרבה להולאת הרעיון העקרי אל הפועל, כי גם עלולה היא להמיט חרפה גדולה על כלל האמונה, ובצט שאחד מהדברים העובים שיש בתעוה הלינויה הוא מה שיכולה להרים קנן ישראל ולהראות לכל באי עולם כי רגש העמונות עודנו חי בקרב ישראל, הנה ע"י כניסת ההשתלמות רק יעוללו בעפר קנן ישראל, כי ע"י הלא יראו גלוי לכל העמים כי עד הנה לא היו בג"י רחיים להקרא בשם עס, יען כי הסר להס עד כה תגלית ההשתלמות הדרוש לכל עס, ולוחת כשהתלו להחנער מעפר שלוחס ולעורר רגש העמונות בין אחיהם, רחיים מתחלה להטיל עליהם חובת ההשתלמות, והודחת בע"ד כמאה עדים דמיו, צטוד שבחתה גם בניגע להשכלה והשתלמות לא עפליס הם נוכל פעמים או גם עוליס עליהם בערך מספרס, כדוע.

בנוהג

שבעולם אס רחיים ליסד חיזה מוסד יחשבו מוראס את הברכה והשכר שיוכל המוסד הזה להביא, ואס יראו כי גם חיזה הפסד כרוך בעקבו, או יחשבו אס הפסד הזה כנגד השכר התקוה מוננו, גם יעריכו שני אלה, השכר וההפסד בערך הדברי והשנא, לס אחד מרס ודלו והשני ספק או דברי ושנא דברי עדיף, גם מתערכים הם בערך הספק הקרוב והספק הרחוק, אס אחד מרס ספק קרוב והשני ספק רחוק, או הספק הקרוב קודם להספק הרחוק, ואס השכר התקוה היא תקוה קרובה וההפסד הוא חשס רחוק או יעשה המוסד הזה בלי ספק מבלי הבט על ההפסד שיוכל ללאת מוננו בחשס רחוק.

היוצא

מזה, כי בנשחנו אל מולאת הולאת חיזה מוסד אל הפועל יש לשים לב ללדדי השכר וההפסד והערכתם זה לעמת זה ואלו יש להכריע הם להולית אס המוסד הזה לאור אס לא:

והנה

בענין ההשתלמות שרויס לספח אל הרעיון העקרי של יסוב ח"י, אס נשים לב להחצון היטב, כסוב מראה כי פה לר ההפסד גדול ודלוי ולד השכר כלין הוא לנגדו וע"כ ראוי להרחיקו כליל מהרעיון העקרי לכל יראה כנגע בצנין בית הלאמויה בישראל.

והנה

בניגע לר ההפסד כבר הראינו זאת למדי בדברינו עד כה ואין לכפל הדברים, ובניגע להשכר התקוה מזה, ג"כ יש להראות בנקל, כי אין כל ברכה ושכר נשקפים

נשקפים לנו מתגלית ההשתלמות הזו, כי רק צדמיון יסודו. כי הנה יש שחושבים שההשתלמות הארץ לא ההתעסקות במפעל העקרי, אס יתמשך הרבה, ולכני ככר בחלתי למעלה, כי עשו בזה וסגו הרבה מחד, ויש שחושבים, כי ההשתלמות תחדד והבהיק אה רגש כבוד העמונות, וע"י יעסקו ברלינויה בולאת המפעל העקרי, וגם ע"י יש לדון הרבה. אולם לוינו רוחה שום לורך להארץ בפרטי הדברים, אחרי שכל המחשבה הזאת [ע"ד הבחח הועלה להולאת המפעל העקרי] היא מופרכת מעיקרה וטסדה על יסוד רשע, כי הנה הלא רק לו מכל לקוה על חיזה הועלת מההשתלמות, אס חושס לחוק וחטיל חוב על כלס להשחלס, גם על אלה אשר יזוהו כמו דוה ולא יחמרו לה: אך האס יש ככח כנסייה עברית, בלי שלטון דתי, לכף על כל בני עמס הר השכלה כגינית עד כי יחמרו נעשה ונשמע? וכלי זה חיזה הועלת האל לנו מזה? נחת, כי בידס לשים לחוק, כי לא יקובל שום קבר בלגדה הלינויות אס לא יקבל עליו את ההשתלמות לחובה, אך הם יעשה כן מוצן הדבר, כי החת להרבות את חברי הלבדות ימעיטו מספרם עד מחד ויועילו להחס, כי כל החרדים יראו בזה סימן קללה מובהק ויסלקו ידיהם מזה מכל וכל, ואין להארך בזה, כי הדברים מובנים מאליהם מבלי שפת יתר.

מה

ציון בני לבן חמי! כל החרדים האועקים מזה על כניסת ההשתלמות טעמס ומנוקס עמס, כי דורשים הם עובת הרעיון בכל לבצס וירחים הם פן זיק תגלית ההשתלמות להרעיון שהס מושאים אליו את נפסם, ואלה מחסידי ההשתלמות אשר יחמרו כי רק עובת עמס הם דורשים, כנוטים הם להקריב את עובו ואשרו על מוצה עקשנותס היתרה וההבחתס הנפרדה לההשתלמות אשר ישאוהו על גם ויוקיעו עליה את כל ראשי עמס לעיני השמש.

כל

מי שחושב שהחרדים ירחיס הם בלמות מפני הרחבת ההשתלמות והחפשטותה וע"כ הם מתנגדים לה בכל הקף, אינו אלה עושה: הם יודעים מחד כי קלר קלרה ידה לגזר גרות, לחק תקיס ולכף על כל העס לחבלס, ואולם באשר המפעל העקרי דורס אהדות גמורה ומחלטת נוכל מפלגות העס, ובאשר שרבים התרחקו עתה מן המפעל הזה רק מלד חשס כגיעה בדת, וע"י כניסת ההשתלמות הלא יגדל החשס הזה שבעתים, ורבים הם מבני החזון שקלרה בינחס להבין שאין ככח הכנסייה לכף לשום איש לקבל דעה, והס יחשבו כי יש בזה ממש, ובין כה וכה ימעטו וייערו המחזיקים ברעיון זה, וסוף סוף לא יהיה כל הקוה להולית אס המפעל העקרי לאור חלילה! כל העשים והנדכאים מתגרת יד להחך המורא, ואשר השמועה הזאת מההתעסקות בהולאת מפעל כזה המיתה את רוחם והשיבה את נכסם ובכליון עינים יחכו להולאת הדבר, כל האנשים האלה אס יונינו את בעלי ההשתלמות לדין להבוע מהס על אשר הם יעבדו הולאת המפעל הזה מה יענו להס וכן לא אחת שמענו מפי הראשים כי לוא לא ה' עיכוב מוכסף כי לו ככר ה' יולא המפעל הזה לחור, ומי הם המעבדים בזה אס לא אנשים כאלה הבאים לסכסך הענין ולערב בו דברים שאינם שייכים לזה ולהרחיק ע"י רבים מבני עמנו.

הרבה

יעתה לרדת לסוף דעתם של בעלי הדעה הזאת (של כניסת ההשתלמות) ולא מלאתי פשר דבר! איני מרשה לי בשו"א לחסס לקטני מוחין עד שלא יבינו את החולאות הרעות שחוכלנה ללאת מזה להמפעל העקרי ולעסס הרעיון. ויש רק לדגס בזה שהס מותיים יתרון להרחבת ההשתלמות גם על הולאת המפעל העקרי! אמנם גם מלד זה אין לדון חוחס לכף זכות, כי מלבד שכבר הראיתי כי קלר קלרה יד

ידם להעביר את העם מדעתו, אולם כי אם היה מקום לזה להחזיר את ההשתלמות הלא חתיה זה בהריסת המפעל האדיר שהוא כל תקות העם ומשם נפשו! ואך יכולים אנשים כאלה לשאת פניהם אל העם הגדול מחנכת יד הלחץ הנורא והממתיים בכלליו עינים לעת הולאת המפעל העקרי הזה לאור, והם, בעלי ההשתלמות מעבדים את גאולתם ופדות נפשם!

הן גם בלעדי זה הרבו החפשים להזיק להרעיון בהנהגותיהם, כי הגם כל מי שטשא עליו שם ליוני עליו לדעת כי הוא איש כללי ועליו להשדל שהנהגותיו חייבה באופן שכל ידן ימשוך לב כל העם והם בחפשיותם מרחיקים את העם בזרע מלחמת יד להרעיון הזה — הלא כלומה חכמה פנינו בראותינו כי לא נאסף עוד הסך הדרוש לפתיחת בית האוצר הלאומי ומי חשב בזה יוחד מהחפשים שיש מהם כאלה שמרשים את עצמם לדרוש דרשות של דופי בשם הלאומיות, שבזה יזיקו הרבה להרעיון ויסירו את לב העם מאחוריו! הביטו נא וראו כי כל המוסדים שטסדו ע"י החרדים מויליאם רבוא רבבות כסף מהעם מדי שנה בשנה והכסף מתאסף בלי קולות וברקים, ובנוגע להרעיון הלאומי, ראשיתו ומנהליתו מרשישים עולמות, מכניסים כסף לכיס הישראלי בקולו קולות ובכ"ז מעט מאד מספר הכסף הנאסף, האין זה ראיה ברורה המראה בעליל לארץ את כח החרדים ויתרוגס הגדול ופועלת היתרה על לבות העם?

יא) לבי קרוע לגזרים עם הזכור כמה שהם משפילים את כל כבוד הכנסיה, הכנסיה הזאת אשר היא אחד מהמפעלים היוחר כצירים ואשר עטיו קר כח ורפה לונים להאר על הגליון את כל רגשותיו והתפעלותיו לזכר שם הכנסיה הגדולה הזאת, רובם לא ישימו לב להבין עריכה, יתשבו כי כל ערכה והכליה היא לשמוע שם ישועות ומחמות, מה נאלו האנשים האלה, מה לר הוא חוג מבטם. כל מי שעיניו בראשו ויודע לשטות דבר לאשורו לא יחשוב מחשבה נכונה כזאת ללא אל הכנסת לשמוע ישועות ומחמות, לוא ה' ישועות ומחמות היו יודעים הכל גם מקודם, עתה לא התסורה האמלטיים מהירועות המהיריות, כל מה שיתודש לזיה דבר בעולם יתודע בשעות אחדות בכל קלוי ארץ. הכנסיה בעלמה יש לה ערך גדול וכמו שהבאתי לדבר מזה למעלה בשער ששי לוא לא נזרה התנועה הזאת רק למען הכנסי' הזאת כי גם אז לא היתה יעירתה לבטלה, והם בהתקשוחם היהירה לחוק בה חוקים אשר ידלצבו לב העם הישראלי ישפילו כל כבוד הכנסי', הכנסי' הזאת אשר בנתה להרים קרן האומה לשמה לב כל איש ישראל יש לראות שלא יתערב בה דבר שידלצב הלבבות, הטא גדול יחטאו להרעיון בכלל ולהכנסיה בפרט ומדוע לא ישימו לב כמה שמוטל עליהם לחזק הדת וללכת שלובי יד עם החרדים והיראים הן גם כל ממסלה וממסלה אשר כחה במהנהגה ואשר איננה מוכרחה לעשות חוקף להעם בכ"ז ראשיתו מעשה הוא לחזק הדת ולחצבה לפני כולם, כי יודעים הם כי חוזק הדת והאמונה הוא מודרים הנחוצים, וגם הממשלה מלך השקפחה יודעת כי יש לה הפך בחזקת הדת; ופה אשר רק זה עתה יהלו לחשוב מהקמת האומה והחיהה—רואים להרום הדת ולהצעים לב החרדים העוים אחרי ה' ותורתו מבלי לראות את הרעה הגדולה שגורמים להמפעל העקרי. הלאמוד וזאת הימדי עליהם הוא שהם יודעים כי כל הענין הזה בדמיון יסודו ואין כל תקוה שידחה אור, ולזאת הם רואים להשתמש בהלעה הזאת לטובת ההשתלמות אחרי כי המפעל הזה צין כה וכה לא יקום ולא יהיה.

השומעים ישימו אל לבם כי כל דברי אינם מוגשים להשתלמות בעלמה שאיננה מתנגדת

מתנגדת לחוקי החורה והם מוסבים רק על המקום, לברר כי פה איננו המקום המוכשר לזה, וכי כניסת ההשתלמות בהכנית הכנסיה יכולה להזיק הרבה לעצם הענין וכפי האוכחות שהוכחנו שיש לחשבן להוכחות מליחותיות שאין להכחישן בשום אופן, אי לזאת חשב את גם דברי האלה לא ישימו לאזיה יחידים, אשר ברוב ההלכותם ונטייתם היתרה להשתלמות ערלה הואם משמוע דברים נטוחים, ואין כל תקוה להשיבם מדעתם, תקוה כי יפעלו למאער על רוב השומעים, וכשיעמדו למנין, יעמדו לימימי, ברוב דעות להסיר את חגלי ההשתלמות ולבלי לספחה ח: המפעל העקרי, ותקוה חזקה כי יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו ולהביאם לציון ברנה במהרה צימנו חמנ!

תם ונשרם

השמיטה לשער חמישי

אמרתי להציג פה, [שיש עוד מעט נייר חלק עד חלום העלים], הערה קלרה הנוגעת לדברי שדברתי בספרי זה (שער ה' פ"י) מענין פעולת הרגש וערכו, כי מלבד הדברים ההם דברתי מזה גם במאמרי על ט"ו באב, שחוכנו הוא לבאר ענינו של היום ההוא ומפני אריכותו השמטתי שם ואמרתי להביא פה מהמאמר ההוא הערה אחת הנוגעת ביוחד לענין פעולת הרגש וערכו.

דע כי אחרי שבארתישם, והפעולה המוסרית ממנהגים היא רלונית ושכלית ולא חיונית וגם אלה הסוצריים דהמאות פועלות פעולתן המוסרית בחיוב [ולזאת אינן לריכות כונה] מודים, דהמנהג אינו יכול לפעול פעולתו המוסרית רק בצלון ושלל, וכל מי שלא ידע טעמו וכוחו ורמיווחיו לא יעשה עליו שום רושם, אחרי זה הבאתי לדברי הנמ' בסוף הענין ובכ"ב בנוגע לע"ו באב והראיתי, אשר כל הטעמים השונים שיש על ט"ו באב קולעים אל מטרה אחת, והבאתי לזה עוד כמה מאמרים מינר' וממדרשים, ודברי שם בנוים על כמה יסודות שהארכתי לאמת ולבאר כל יסוד, ופה אציג רק הקוטב מעלמי היסודות:

א) ישראל משוליים ללבנה, הפילוחי שם אור בהיר על הענין של ישראל מונים ללבנה ודברתי הרבה מענין ההתדמות הזאת והסברתי כ"ו בדברים המתקבלים על הלב ומובנים בשכל [ובס' אש"י ח"ב שערדט בכחוצים בדרוש לה"ר באתי כל זה] עד שהראיתי כי יסוד מוסד היו לחז"ל כי הלבנה בכל הליכותי' ותנועותי' מרמות על ענייני הכנסיה על מלכה החומרי והמוסרי בזה ובתמיד. (3) התאחדות והתלכדות של הגלות והגאולה, שאם אמנם שהן שני הפכים בכ"ז יש השקפה אחת המאחדת ומלכדת אותן ושעפ"ז יש מקום לומר דימי הגלות הם הם ימי הגאולה, וברגע הראשון מרגעי הגלות והחרבן התחילו גם רגעי הגאולה והצנין, וביום שחרב ביה"מ גולד משיח דקטו. ומדברים האלה מוצאים